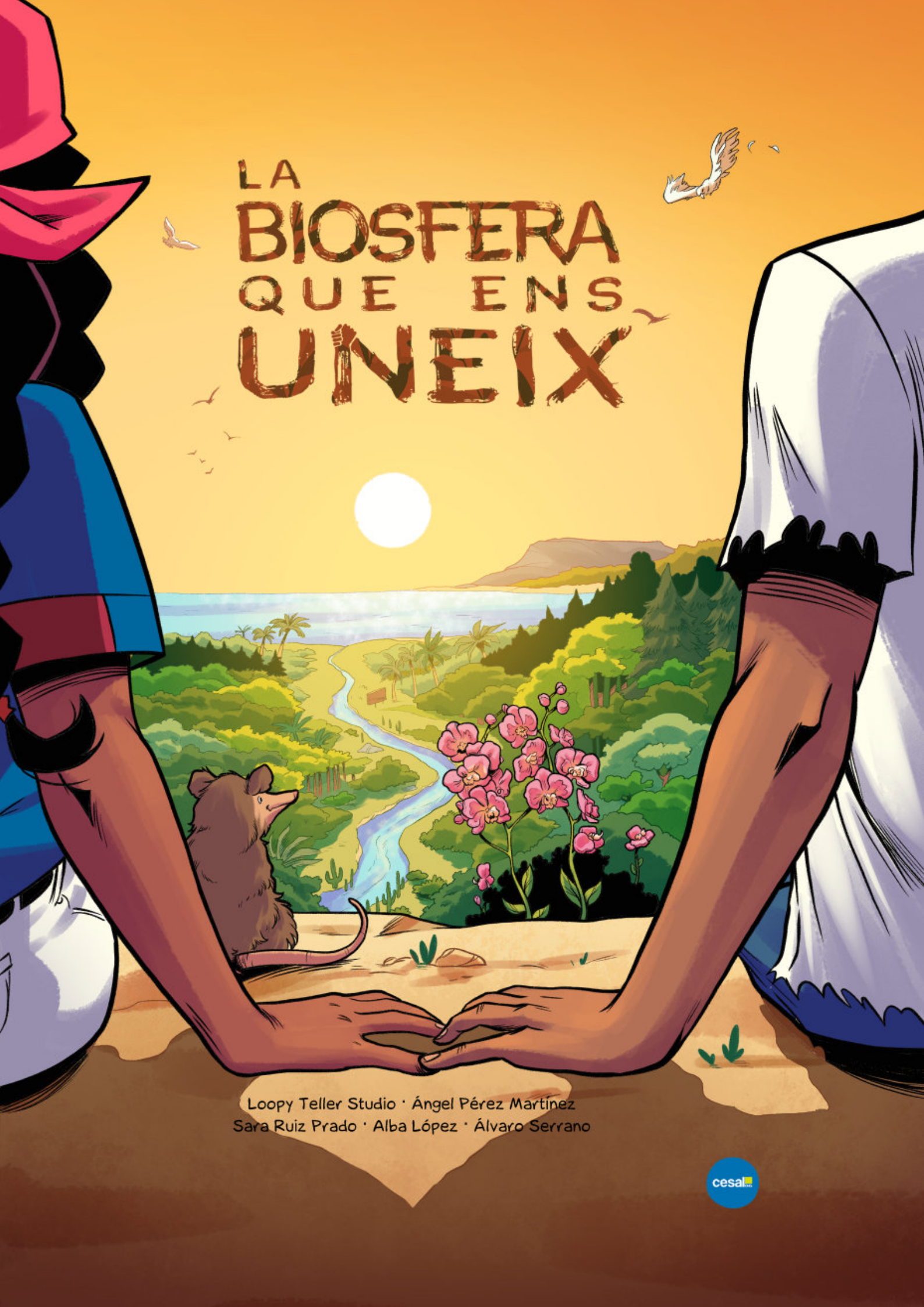

LA BIOSFERA QUE ENS UNEIX

Loopy Teller Studio · Ángel Pérez Martínez
Sara Ruiz Prado · Alba López · Álvaro Serrano

cesal

València, 2025.

A totes les persones afectades per la DANA a València. Que la solidaritat de la qual vam ser partícips i testimonis ens inspire a assumir junts el desafiament davant el canvi climàtic.

Edita: ONG CESAL.

CESAL, Seu Central.
Carrer Siena, 15, baix.
28027 Madrid (Espanya).
T. 900 242 902
www.cesal.org

Idea i guió:
Ángel Pérez Martínez.

Adaptació i storyboard:
Loopy Teller Studio.

Dibuix i tinta:
Loopy Teller Studio, Sara Ruiz Prado, Alba López Cambronero, Álvaro Serrano Sierra.

Color:
Loopy Teller Studio, Sara Ruiz Prado, Alba López Cambronero.

Retolació, edició i maquetació:
Loopy Teller Studio, Alba López Cambronero.

Consell Tècnic:
David Bravo, Antonio Benete, Clara Revuelta, Aday Serrano.

Coordinació i Producció:
Franz Guillén Gross.

Depòsit legal: M-4885-2025.

Esta publicació ha sigut realitzada amb el suport financer de la Generalitat Valenciana. El contingut de la publicació és responsabilitat exclusiva de Cesal i no reflectix necessàriament l'opinió de la Generalitat Valenciana.

LA BIOSFERA QUE ENS UNEIX

Un projecte de CESAL finançat per la Vicepresidència primera i Conselleria de Servicis Socials, Igualtat i Vivenda de la Generalitat Valenciana.

CESAL treballa a la República Dominicana des de fa més de 20 anys, amb un enfocament especial a la Regió sud, prop de la frontera amb Haití, en particular, en la Reserva de la Biosfera Transfronterera La Selle - Jaragua-Bahoruco-Enriquillo.

La Reserva de la Biosfera, establida per la UNESCO, és un exemple únic de biodiversitat i resiliència que connecten ecosistemes clau a la República Dominicana i Haití. En este entorn natural, CESAL, al costat dels seus aliats, lidera esforços integrals per a enfortir la sostenibilitat ambiental i l'adaptació al canvi climàtic, contribuint a la preservació dels recursos naturals i la millora de les condicions de vida de les comunitats locals.

Els projectes i programes impulsats per CESAL a la regió combinen el desenvolupament econòmic de les comunitats més vulnerables amb la protecció ambiental, en línia amb les prioritats estratègiques del Ministeri de Medi Ambient i Recursos Naturals de la República Dominicana. A través de la promoció de mitjans de vida sostenibles, les famílies han adoptat pràctiques que reduïxen la pressió sobre els recursos naturals de la Reserva de la Biosfera i contribueixen a la resiliència ambiental i la protecció dels ecosistemes.

L'enfortiment de la governança territorial ha sigut un eix clau d'intervenció. CESAL treballa de manera conjunta amb organitzacions de la societat civil, autoritats locals, l'Acadèmia, el sector privat, organismes internacionals i altres fundacions internacionals, desenvolupant protocols i espais de coordinació que permeten dissenyar i aplicar polítiques enfocades en la sostenibilitat ambiental i la gestió de riscos climàtics, integrant la gestió ambiental amb la reducció de la vulnerabilitat davant desastres i el canvi climàtic, així com la seva relació amb l'ordenament territorial. A través d'este enfocament multiactor i multinivell, CESAL ha creat un pont entre les autoritats nacionals, locals, les comunitats i la cooperació espanyola, incloent-hi el suport de la Generalitat Valenciana. Este esforç també impulsa la generació de mitjans de vida a través del desenvolupament de l'agricultura sostenible, la pesca i el turisme sostenible o de naturalesa, alineant estes accions amb l'Estratègia Nacional de Desenvolupament (END) de la República Dominicana i els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS).

Amb estes accions contribuïm a la construcció de territoris més resilient, sostenibles i preparats per a afrontar els reptes del canvi climàtic, assegurant un futur més pròsper per a les comunitats de la Reserva de la Biosfera.

Pablo Llano.

Director de **Cesal**.

Este còmic s'emmarca com una acció d'Educació per a la Ciutadania Global (EpCG) dins del programa **"Major Resiliència Per a les Poblacions Vulnerables De La Reserva De La Biosfera Jaragua-Bahoruco-Enriquillo"**, finançat per la Vicepresidència primera i Conselleria de Servicis Socials, Igualtat i Vivenda de la Generalitat Valenciana. Este programa té com a objectiu principal millorar la resiliència de les comunitats de la regió, treballant en la gestió sostenible dels recursos naturals i promovent el desenrotllament de les zones de la Reserva de la Biosfera.

Per a nosaltres, com CESAL, este tipus de projectes educatius, pensats particularment per al públic jove, resulten fonamentals. A través d'ells, no solament busquem sensibilitzar a la població espanyola sobre les realitats i desafiaments que enfronten les comunitats amb les quals treballem, sinó també fomentar un enteniment més profund dels vincles globals i locals que definixen els projectes de cooperació internacional. En este sentit, creiem que és essencial que el públic conega millor el context en el qual intervenen les accions de cooperació, comprenent la importància d'estes iniciatives per a millorar la vida de les persones i la sostenibilitat dels territoris.

Una de les metes d'este còmic és rescatar el valor dels recursos naturals de la regió, molts dels quals són desconeguts per al públic general. Per a aconseguir-ho l'equip d'artistes i els tècnics de CESAL juntament amb el guionista, que és investigador del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC), han fet un treball exhaustiu que es veu plasmat al llarg del còmic. A través d'esta col·laboració, s'ha

aconseguit crear una narrativa visual que no sols explica la realitat ecològica i cultural de la Reserva de la Biosfera, sinó que també ressalta la importància d'estos recursos en el desenrotllament de les comunitats i la seua preservació per a les generacions futures.

A més, CESAL ha volgut impulsar als jóvens talents valencians en el món del còmic i el disseny, brindant-los una oportunitat per a ser part d'un projecte d'impacte social i educatiu. Este enfocament no sols promou la creativitat local, sinó que també enfortix els llaços amb els qui col·laborem en la cooperació internacional.

El còmic juga un paper clau en esta estratègia de sensibilització. A través d'una narrativa visual atractiva i accessible, aconseguim presentar la realitat de la Reserva de la Biosfera Jaragua-Bahoruco-Enriquillo, els seus recursos naturals, els seus desafiaments i algunes de les solucions que estem implementant juntament amb les comunitats locals. Esta ferramenta no sols fa que el missatge siga més pròxim i comprensible, sinó que també permet establir una connexió emocional amb el públic, facilitant la reflexió sobre la preservació dels recursos i la importància d'un turisme sostenible en un món on la naturalesa no entén de fronteres.

El còmic es convertix, per tant, en un vehicle ideal per a posar de manifest les històries de les persones que viuen en la Reserva de la Biosfera i els esforços que s'estan duent a terme. A més, amb esta ferramenta busquem inspirar al públic a involucrar-se i reflexionar sobre el seu rol en la construcció d'un món més equitatiu i compromés amb la sostenibilitat global.

Franz Guillén Gross.

Fa unes setmanes vam rebre una invitació per a viatjar per la ruta dels Parcs Nacionals amb CESAL... i en uns dies em vaig amb Guerli i Roberto! Serà genial!

Vols conèixer més de la nostra illa i dels seus paratges naturals? CESAL organitza una ruta des del Llac Enriquillo, passant pel Parc Nacional Serra de Bahoruco fins al Parc Nacional Jaragua.

En la ruta podrem observar espècies com:

Cocodrils

Tortugues

Solenodontes

REPÚBLICA DOMINICANA

Parc Nacional Jaragua

Parc Nacional Serra de Bahoruco

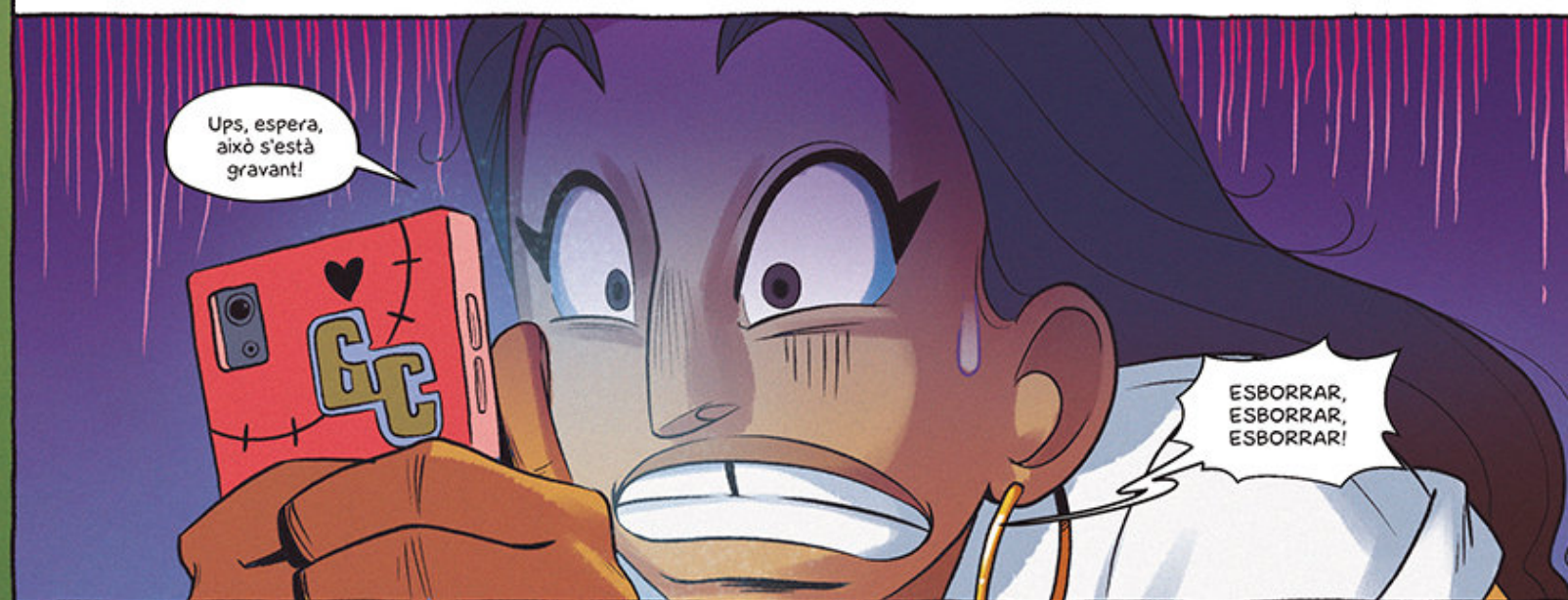
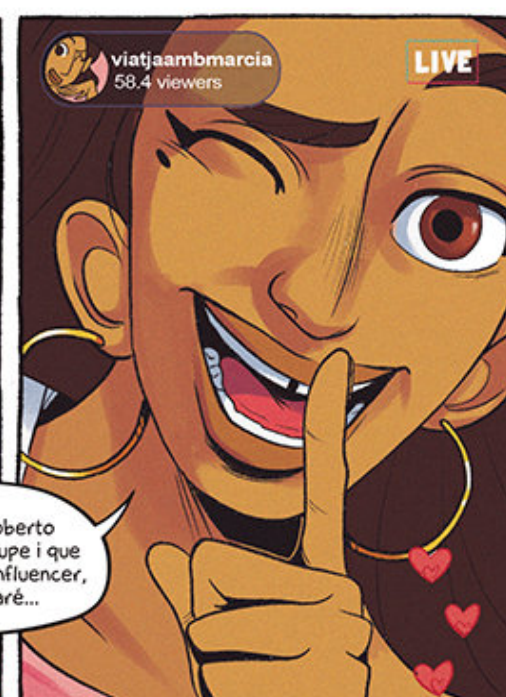
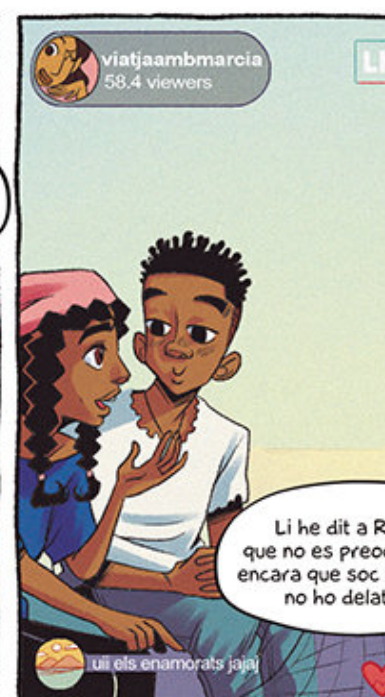
Llac Enriquillo

Parc Nacional Llac Enriquillo

HAÏTÍ

Parc Nacional Pic de La Selle

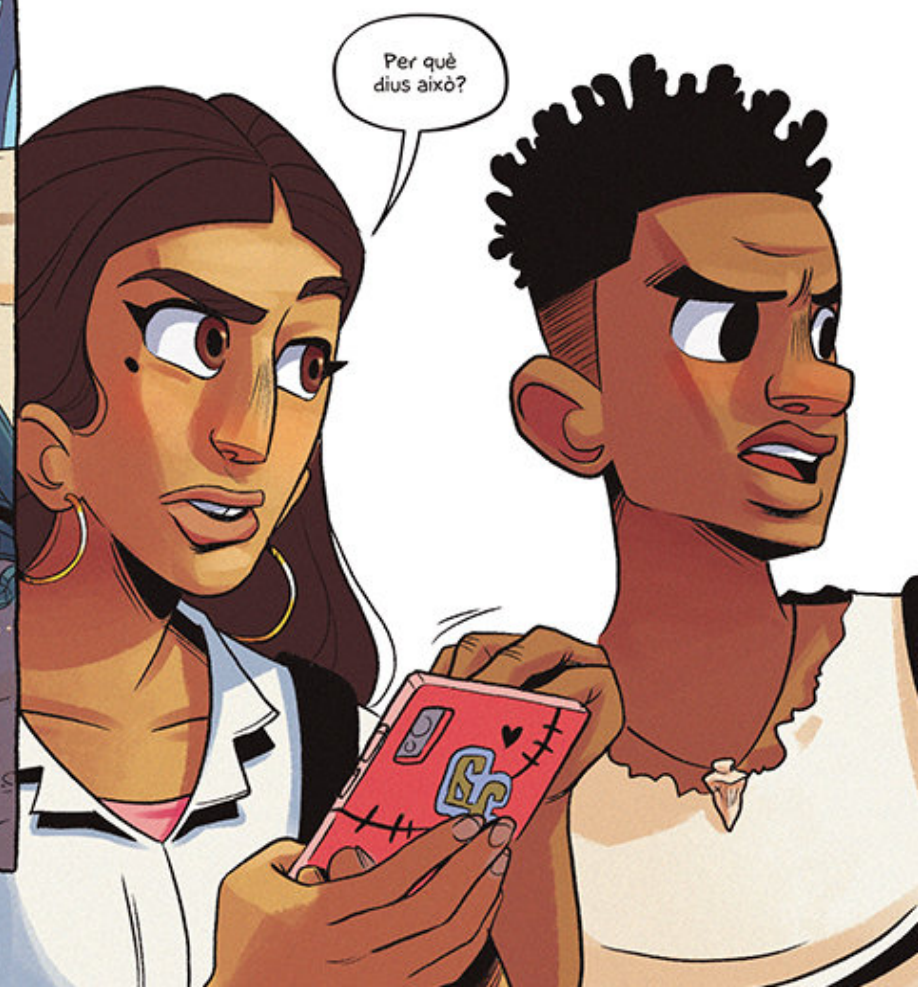
I també portarem algunes aus per a retornar-les al seu estat natural! Aprenem com ajudar a preservar estos espais i al fet que el desenvolupament econòmic pugui respectar-los.

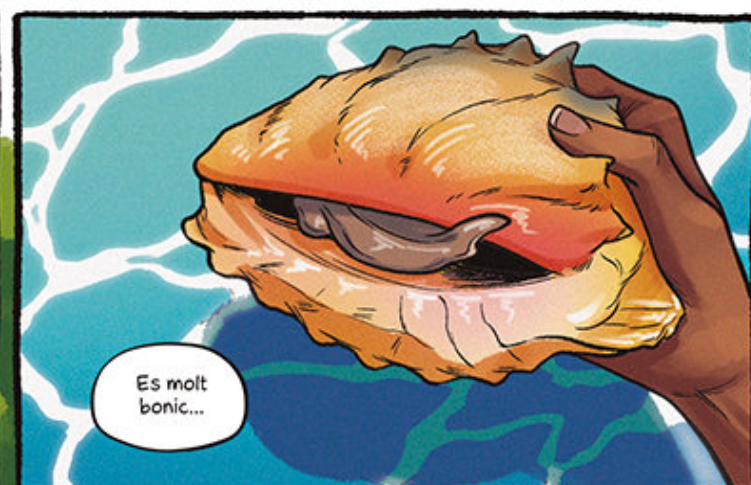

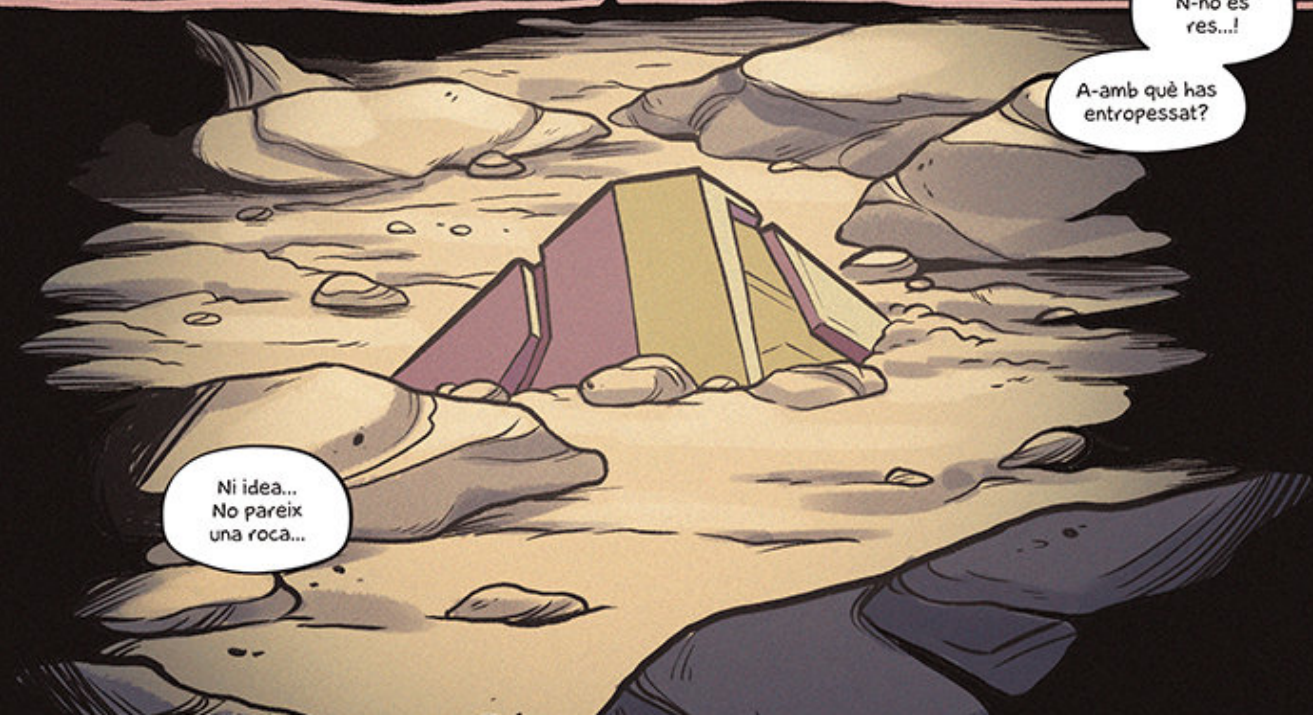
L'Illa Beata està al sud de Pedernales, allí hem anat moltes vegades amb l'oncle Enric. Ell pesca llagostes i polps.

Ens sol deixar a la platja i després seguix amb la tasca. A vegades es queda amb nosaltres i passem una o dos nits d'acampada allí.

És un lloc de pas per als pescadors, que són molt amables.

Diari de bitàcola.

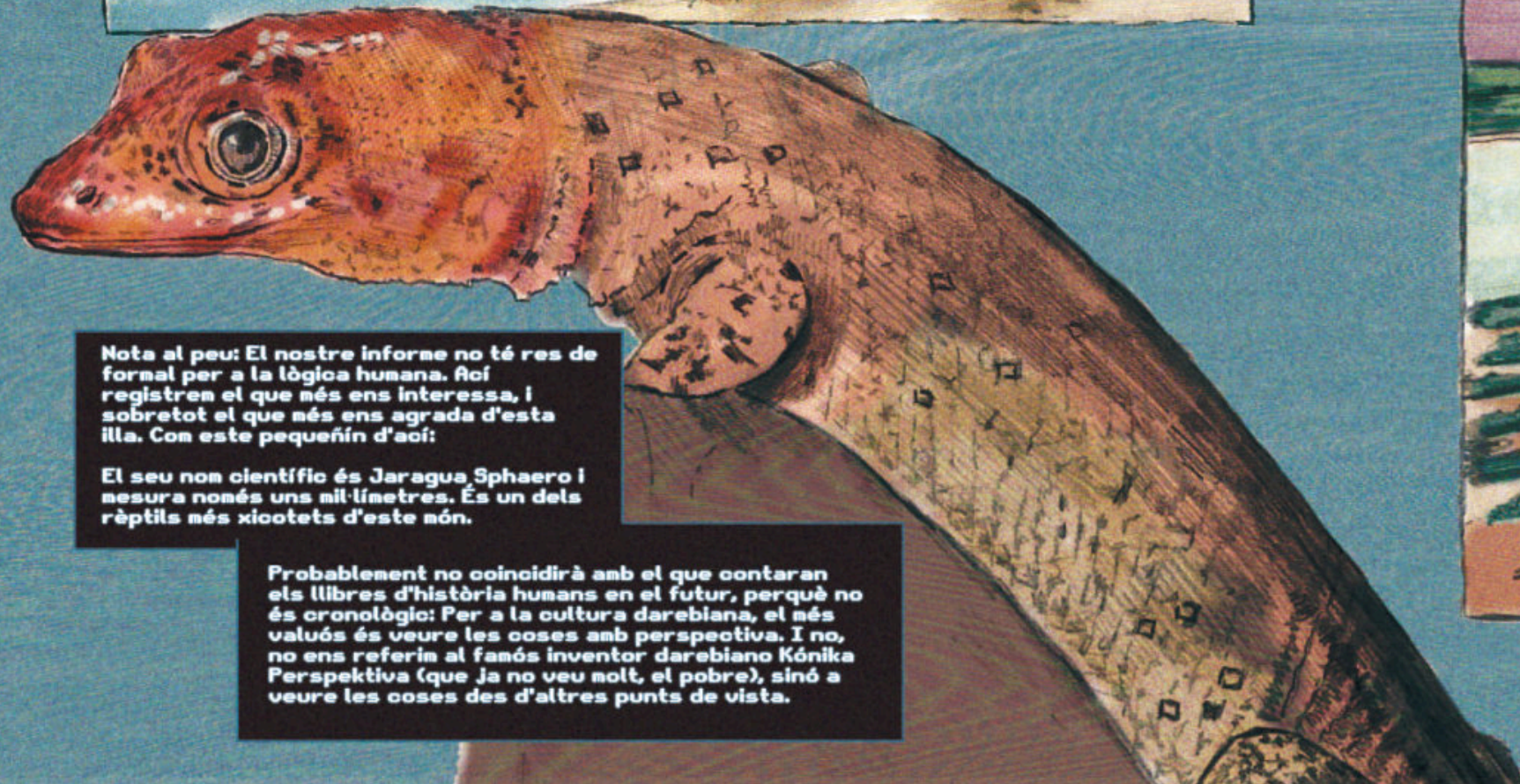
Segona entrada del registre m d'exploració darebiano en la Via Làctia.

Quan arribem a l'illa tot era naturalesa, no existia l'espècie que ara domina el planeta, els "humans".

Només s'escoltava els ocells i el vent que xiulava sobre les copes dels arbres, i estos registres es van fer virals en Darebo.

Van ser tan exitosos, que es va crear un *challenge* que consistia a clacar com a ocells en llocs poc freqüents, com en una hipotenusa.

Nota al peu: El nostre informe no té res de formal per a la lògica humana. Aquí registrem el que més ens interessa, i sobretot el que més ens agrada d'esta illa. Com este pequenín d'ací:

El seu nom científic és Jaragua Spheero i mesura només uns mil·límetres. És un dels rèptils més xicotets d'este món.

Probablement no coincidirà amb el que contaran els llibres d'història humans en el futur, perquè no és cronològic: Per a la cultura darebiana, el més valuós és veure les coses amb perspectiva. I no, no ens referim al famós inventor darebiano Kónika Perspektiva (que Ja no veu molt, el pobre), sinó a veure les coses des d'altres punts de vista.

La Terra ha tingut els seus propis processos de creixement i desenvolupament. A continuació reproduïm aquells fenòmens que ens van cridar l'atenció en les nostres exploracions, com el Vent-que-gira-i-gira-i-alça-porcs-per-el-aire.

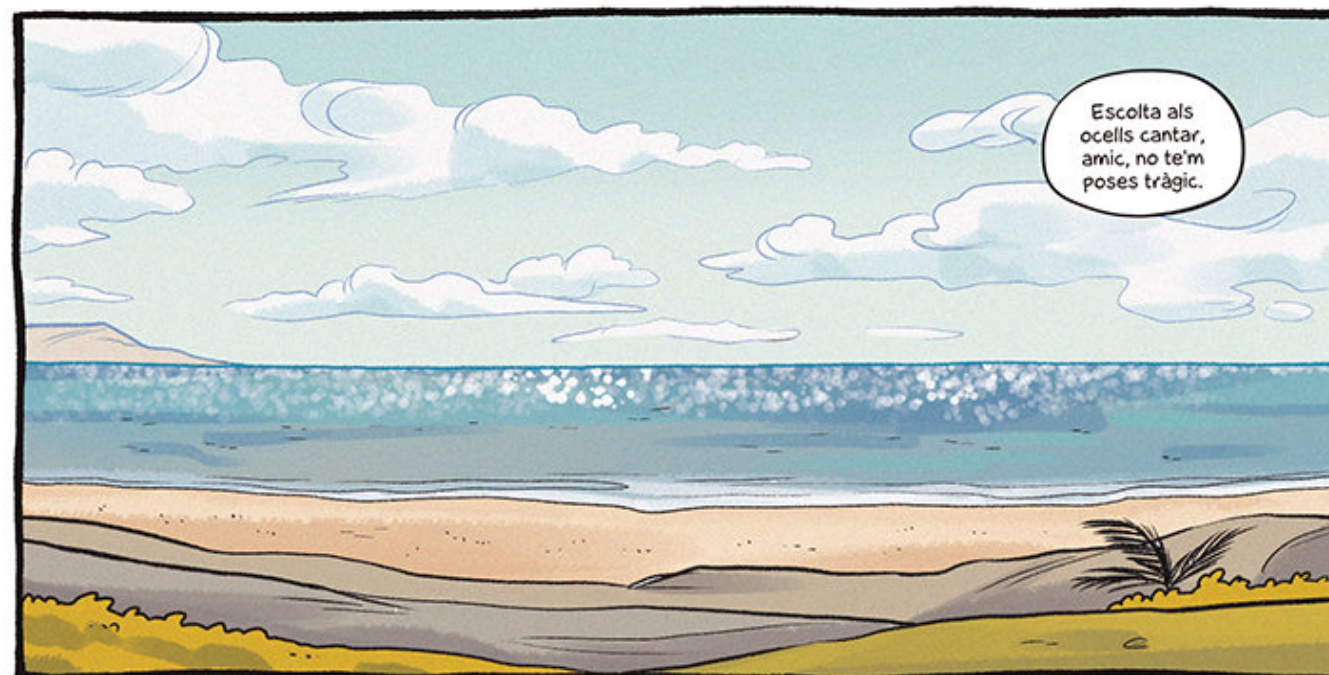
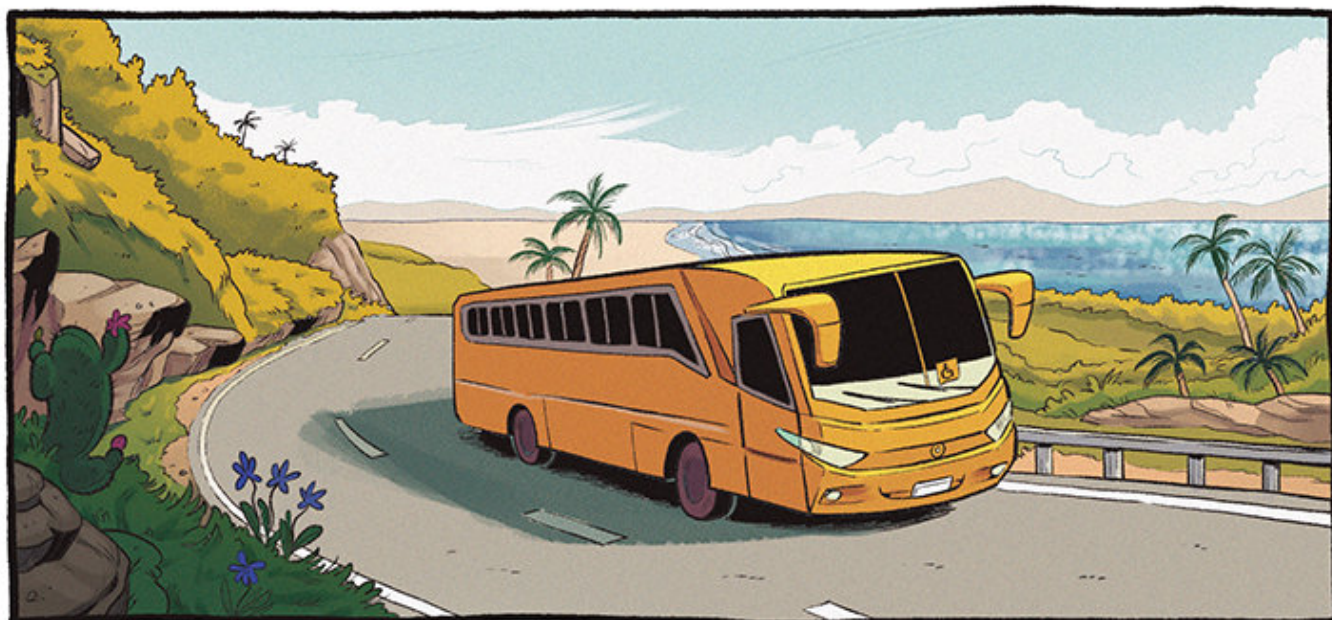
Quisqueya és la segona illa en grandària entre les Antilles Majors. Se la coneix també com L'Espanyola en la nomenclatura cartogràfica que tenen els éssers humans.

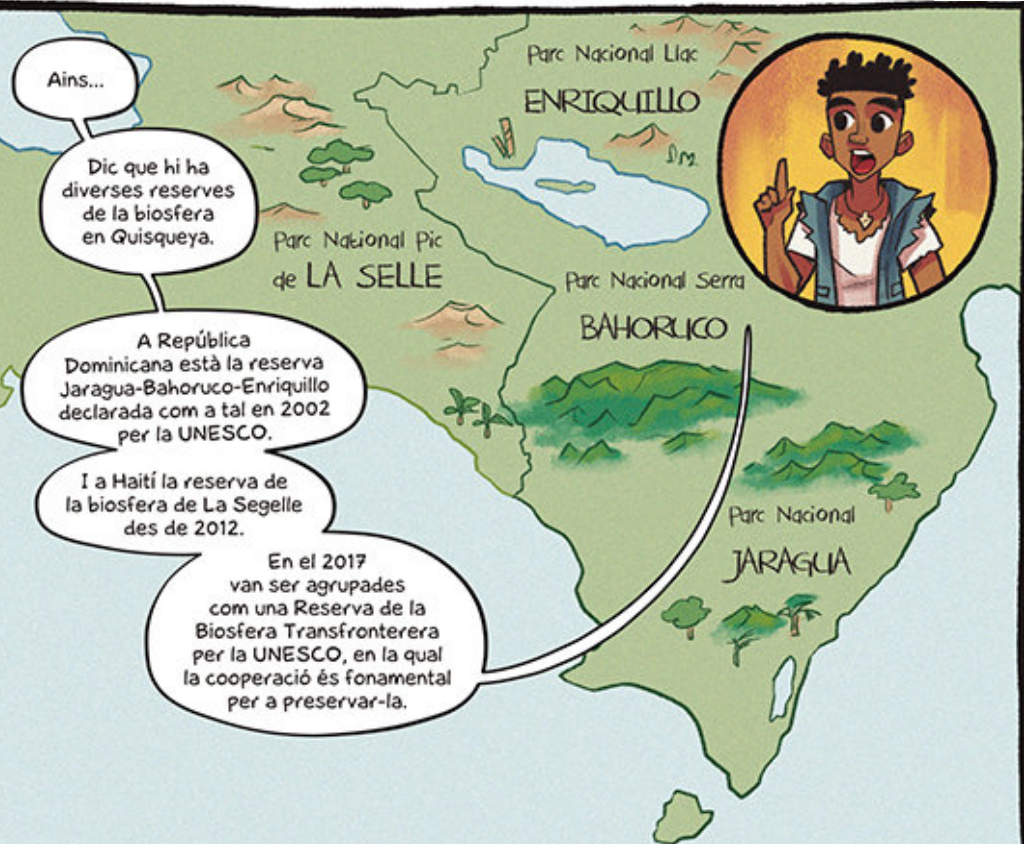
En el centre d'esta illa es troba l'enorme llac Enriquillo, i més al sud, el Parc Nacional Jaragua.

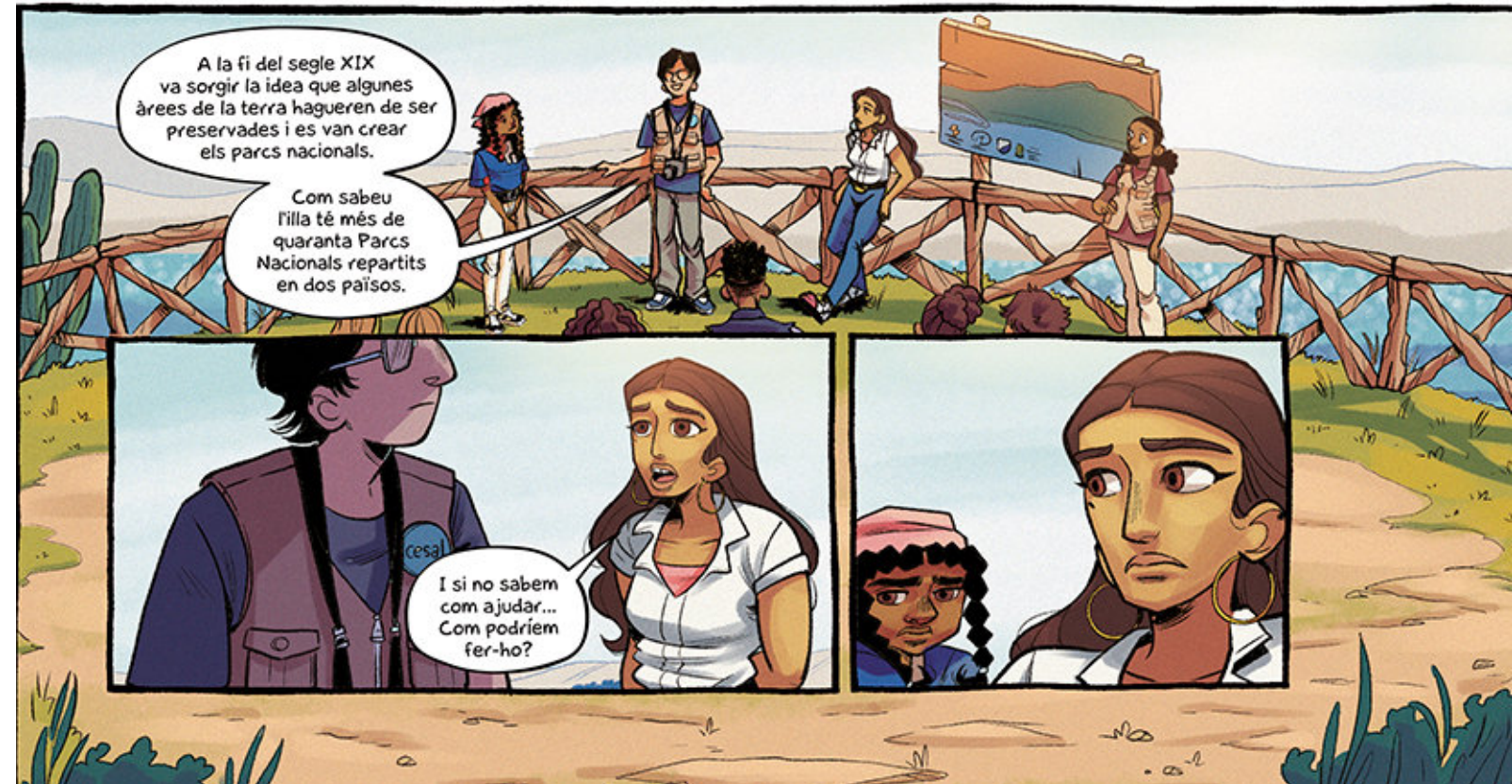
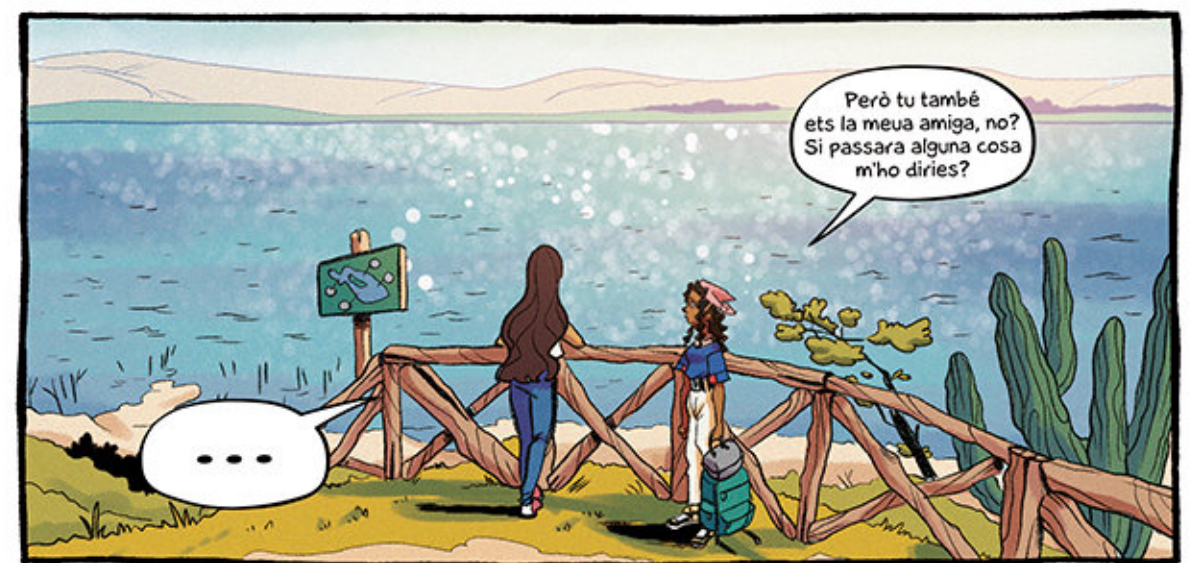
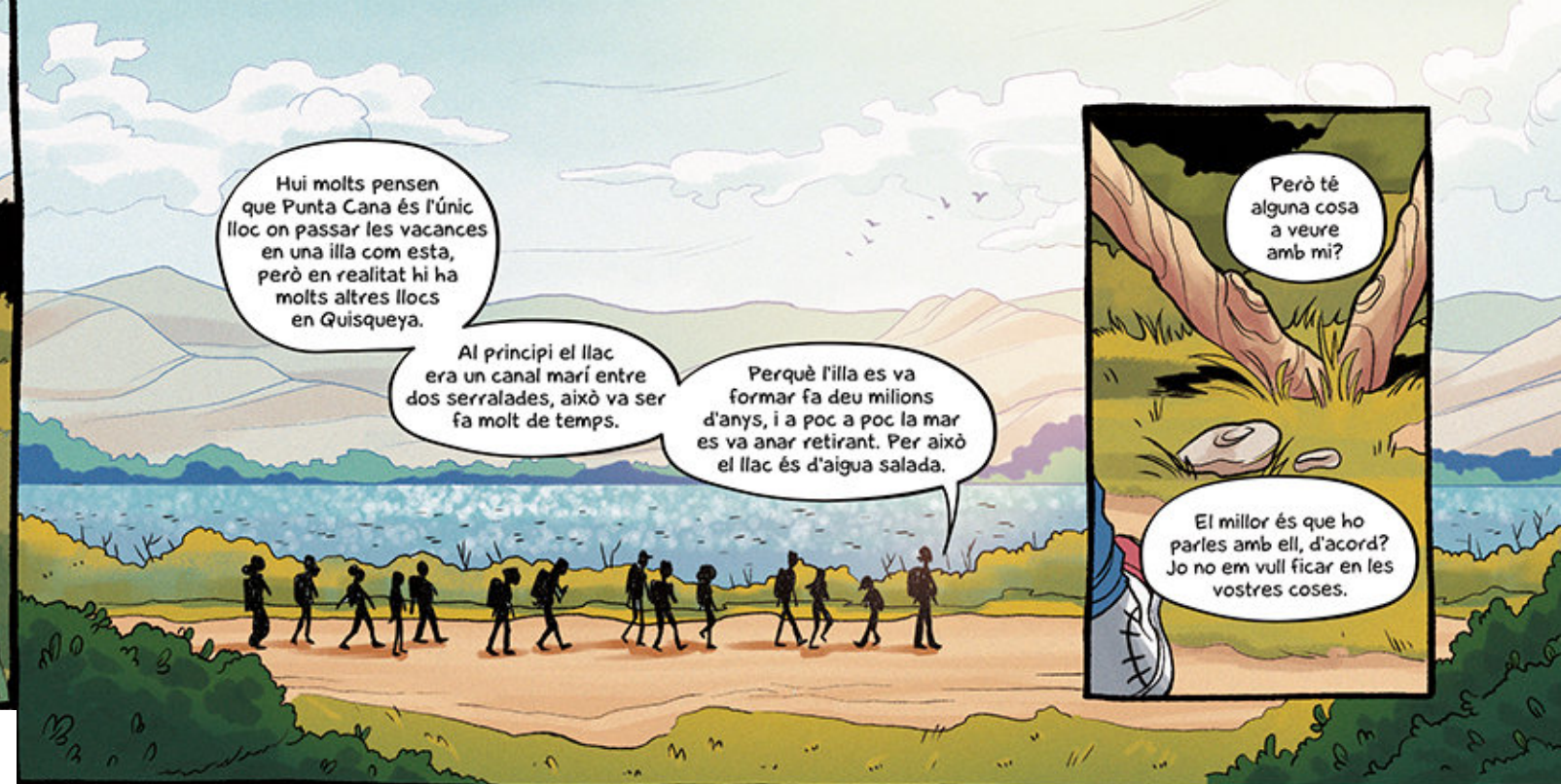
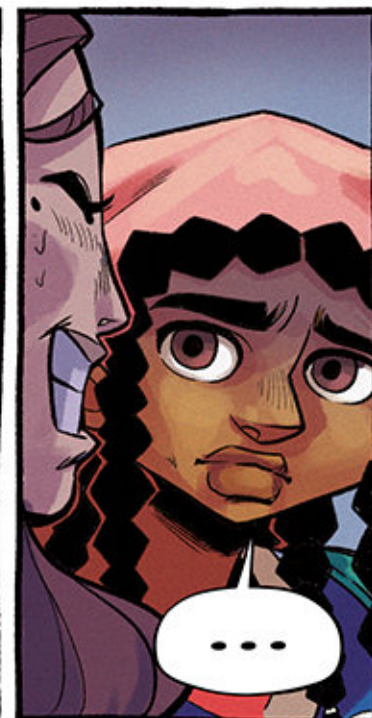
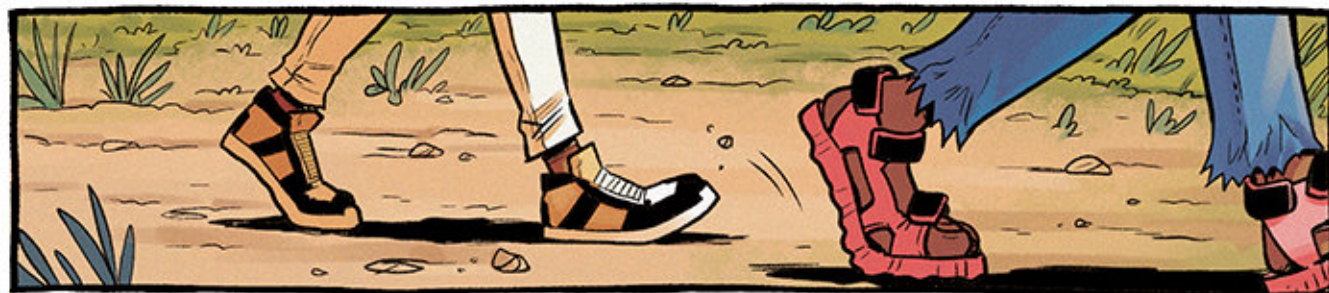
Els primers habitants de la Terra (nosaltres no comptem perquè només vam vindre com a turistes) ho cridarien Xaragua, però nosaltres ho bategem quan arribem com El-llac-al-nig-de-la-illa-gran-amb-una-illa-xicoteta-dins-(per-si-potser). Ens encanta posar noms.

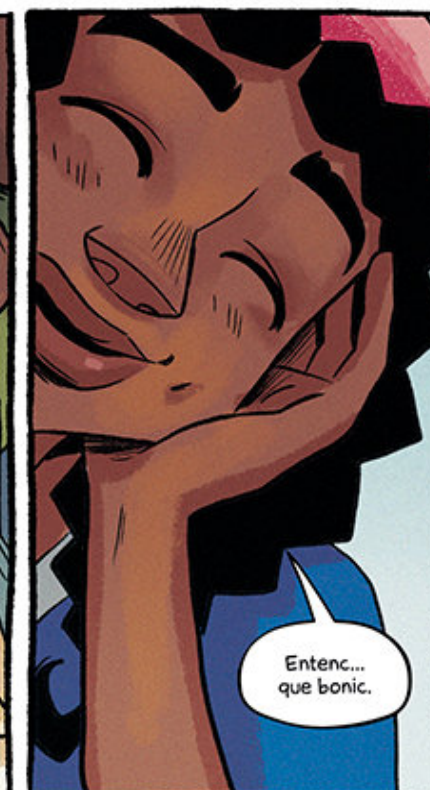
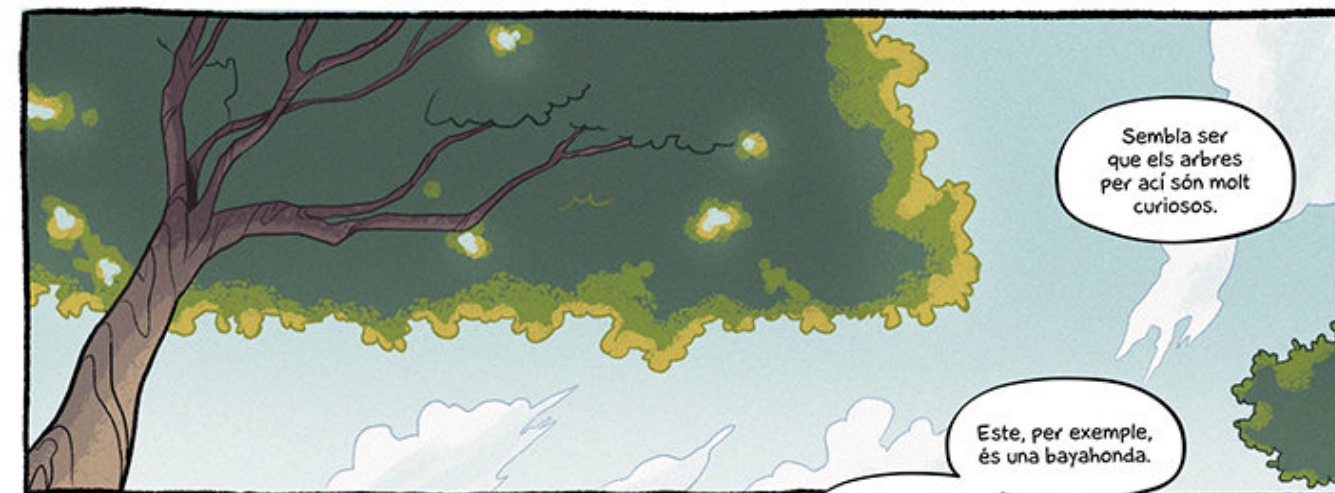
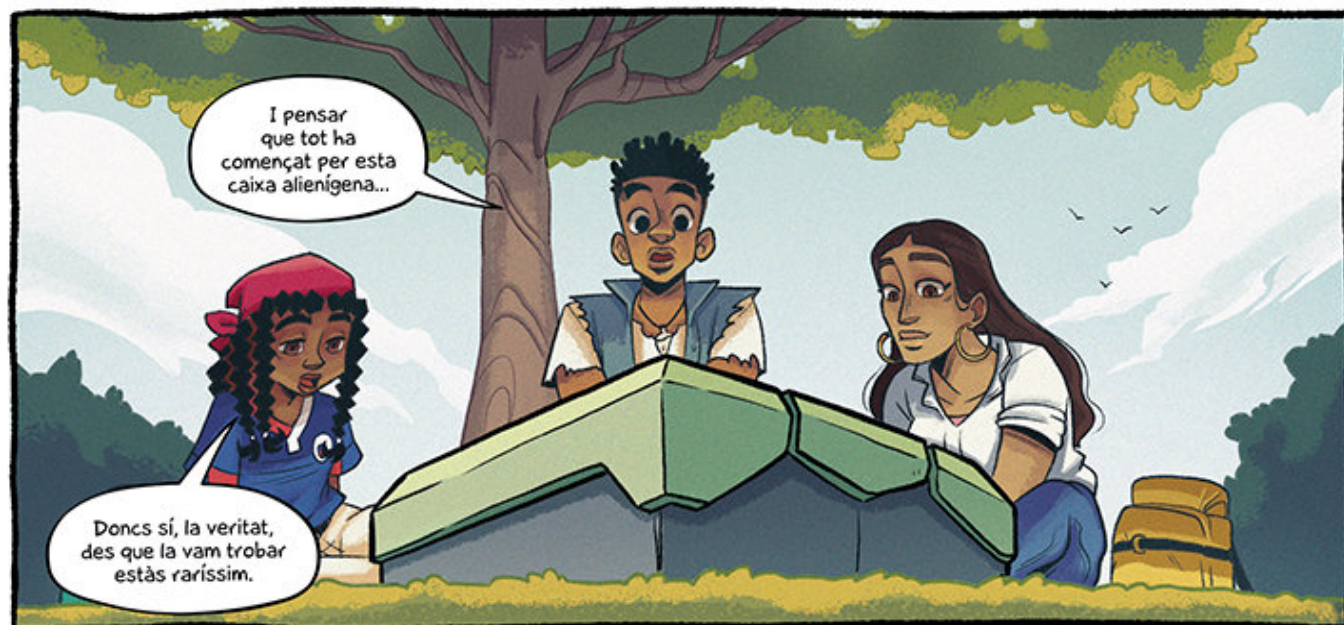
Fi de la segona entrada.

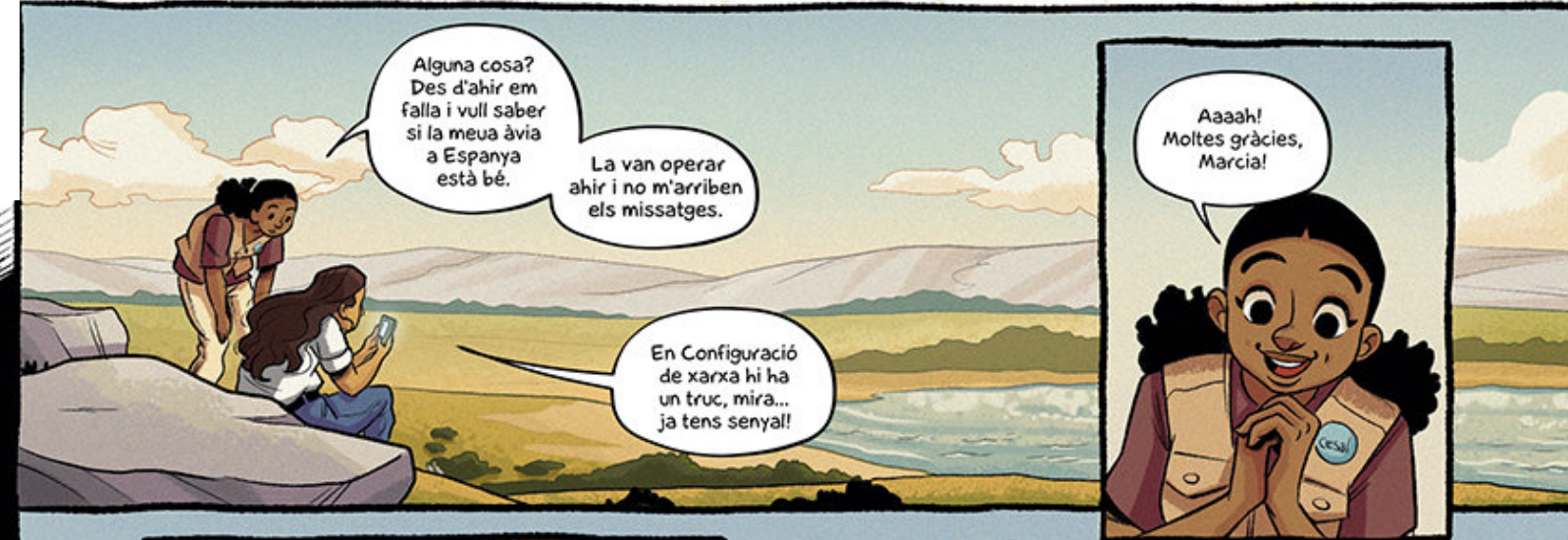
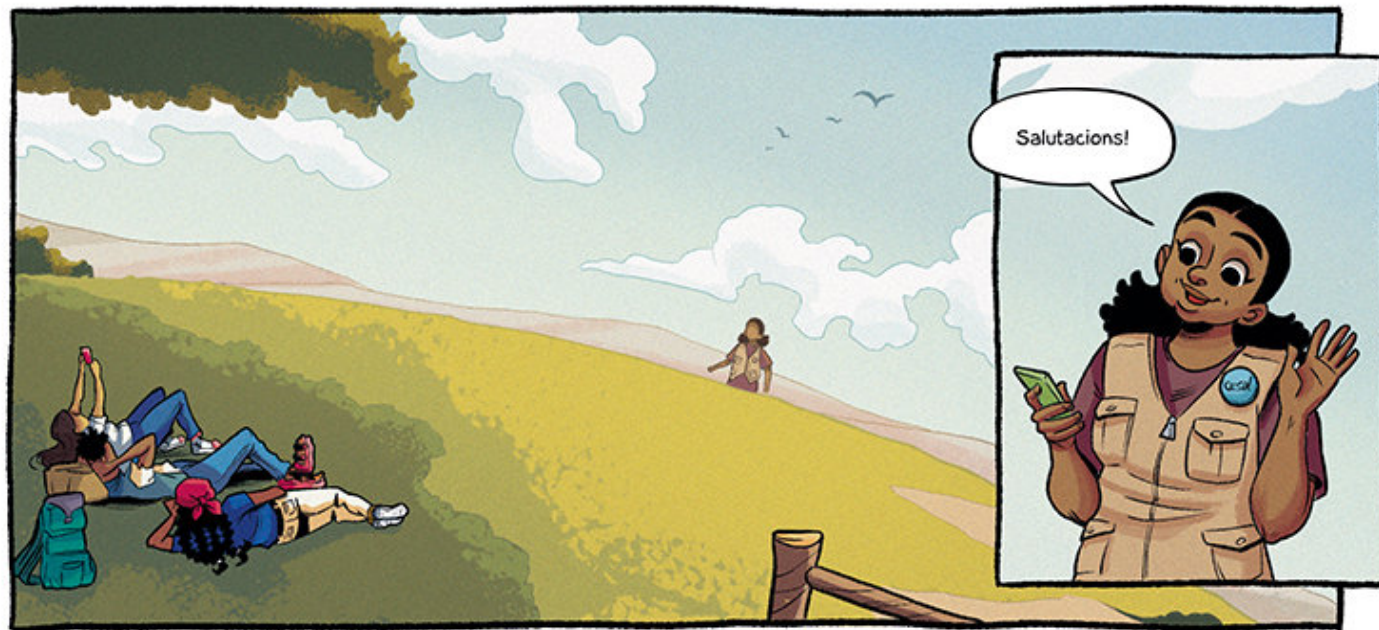

Diari de bitàcola.

Tercera entrada del registre d'exploració darebiano en la Via Làctia.

Un dels llocs més interessants que hem vist és El llac-al mig-de-la-illa-gran-amb-una-illa-xicoteta-dins-(per-si-de-cas) que els humans diuen "Llac Enriquillo".

Hi ha boscos tropicals secs al voltant del llac i a l'illa. El llac és d'aigua salada (pica molt quan se't fica en un dels cinc ulls) i d'ell depenen els animals i la vegetació dels voltants.

miniJoc

Hi ha diversos tipus d'arbres en estos boscos, però... sabries identificar cada un d'ells?

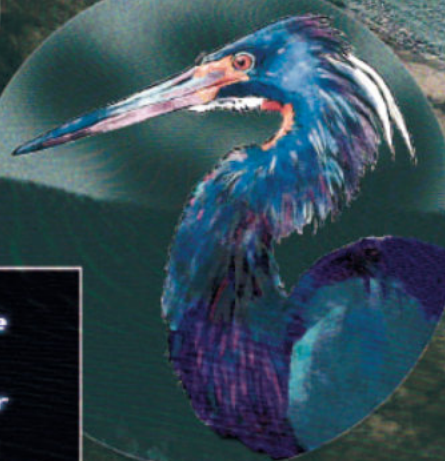
Enter_name: ERROR!

> c-a-i-c-A-a

> a-B-i-o-t-a

> y-a-G-n-á-o-u-a

> h-a-a-n-d-B-y-o-a

Estos paisatges tenen una bellesa particular que no hem vist en la resta de planetes on hem estat.

Si algú nonés vera esta illa des de la mar no sabria que darrere de la fronda boscosa hi ha molts paisatges amagats i interessants i altres tipus d'arbres, climes i animals. Per exemple, el corb palmer o cáo, els flamencs i els agrons tricolors.

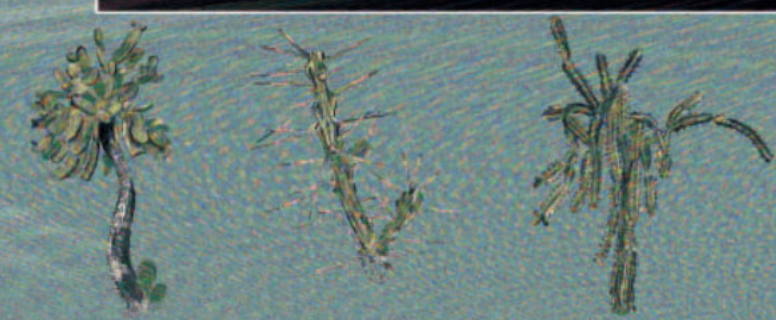

També hi ha cactus majestuosos anomenats piragües, espadnyes i també arbres d'aroma. Antigament convivia amb la selva i el bosc per tota l'illa, però hui només es troben als parcs naturals.

Potser els humans s'han cansat de punxar-se tot el temps amb les seves agulles...

Estos boscos són extraordinaris per la seua fusta, per això hui dia escassegen i han prohibit la seua tala. És curiós, perquè els humans són capaços de les coses més extraordinàries i alhora d'alimentar la seua autodestrucció.

Són sens dubte una espècie fascinant.

Dins del llac està l'Illa-xicoteta-dins-(per-si-de-cas), que els humans denominen Illa Cabritos, on també hi ha molts cactus.

També boscos secs de roures, figues, bayahondas i abrojos.

En ells es poden veure cocodrils i iguanas, i de fet, podria dir-se El-lloc-dels-fardatxos. També havien peresosos gegants. És increïble, però és cert. Hi ha diversos excrements fossilitzats que ho testifiquen de forma inolora.

miniJoc

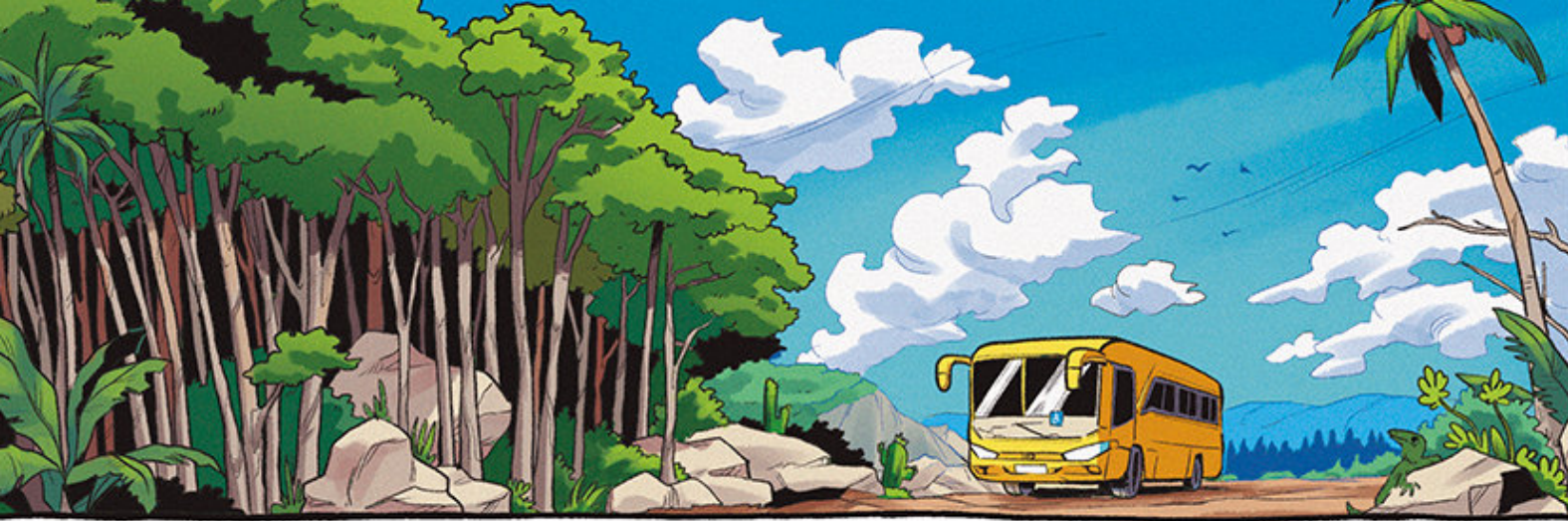
La primera vegada que ens trobem amb ells ens van semblar molt peculiars: El Cocodrylus acutus, la iguana rinoceront i la iguana de Ricord.

Però ara ens hem fet un embolic i ja no sabem quin és quin, ens ajudes a identificar-los?

> Cocodrylus Acutus

> Iguana Rinoceront

> Iguana de Ricord

Sí, podríem intentar alguna cosa perquè la gent vingi a conèixer això.

Es pot passejar i fer acampades...

Però això significaria exposar els boscos.

Per això no volies que fora més gent a Illa Beata...

Sí, crec que per a protegir la naturalesa és millor mantindre-la lluny de la gent.

Potser no és la millor solució. Tots tenim dret a veure estes bel·leses.

J-ja, sí, tens raó.

Es pot visitar amb reserves, i així anem aprenent amb la gent que vinga. Això és el turisme eco-sostenible

Com els darebians...

Què?

Pensàvem en què dirien uns extraterrestres si hagueren estat per ací fa milers d'anys.

Segurament haurien admirat la naturalesa... d'això tracta l'ecoturisme.

No és només de vindre a descansar, sinó d'entendre que viure prop dels arbres i els animals pot ajudar-te a aconseguir un tipus de pau.

Hi ha molts microclimes a la nostra illa, més que a Cuba. És per l'orografia.

Diari de bitàcola.

Quarta entrada del registre d'exploració darebià en la Via Làctia.

Quan arribàren l'illa estava plena de boscos de tota mena amb plantes i arbres com a coníferes, líquenes, molses i orquídiades, intercalats per sabanes.

Hui hi ha un problema de desforestació d'un costat de l'illa. Per necessitat s'han talat molts arbres. Pot revertir-se i és necessari.

Com estos boscos estan exposats als vents, l'aigua es condensa sobre ells, i hi ha núvols durant la major part de l'any. Per això se'ls coneix com a boscos ennuvolats (no hi ha altres boscos així a les Antilles!).

mini juego

En Darebo les nostres càmeres de fotos han avançat tant que les fotos que prenem permeten veure en temps real com es troba el lloc fotografiat, encara que hagen passat dies o, com en el nostre cas, mil·lennis.

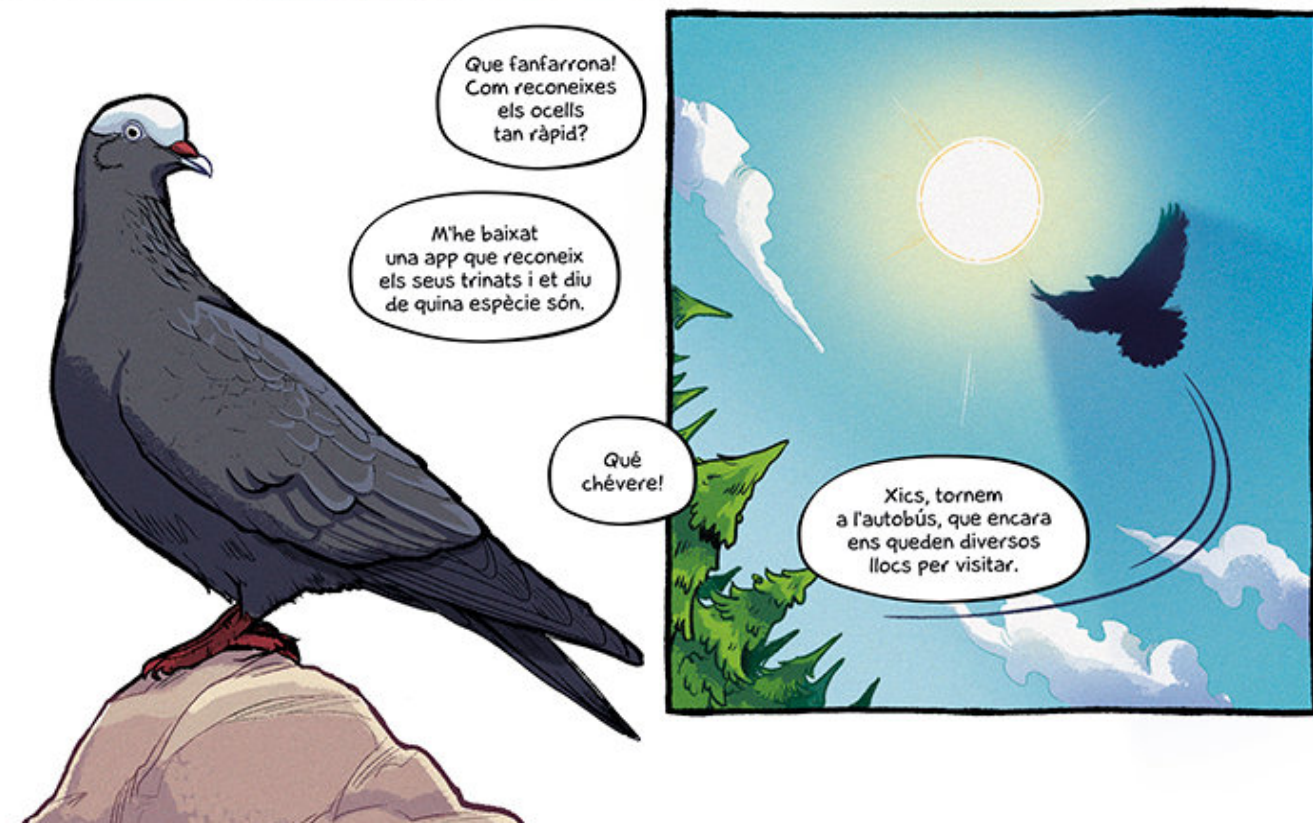
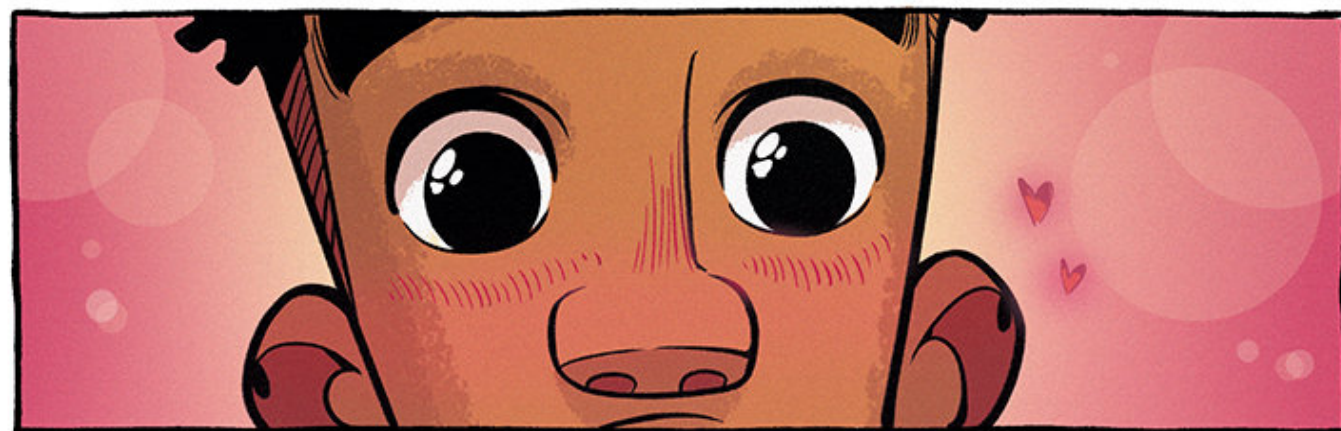
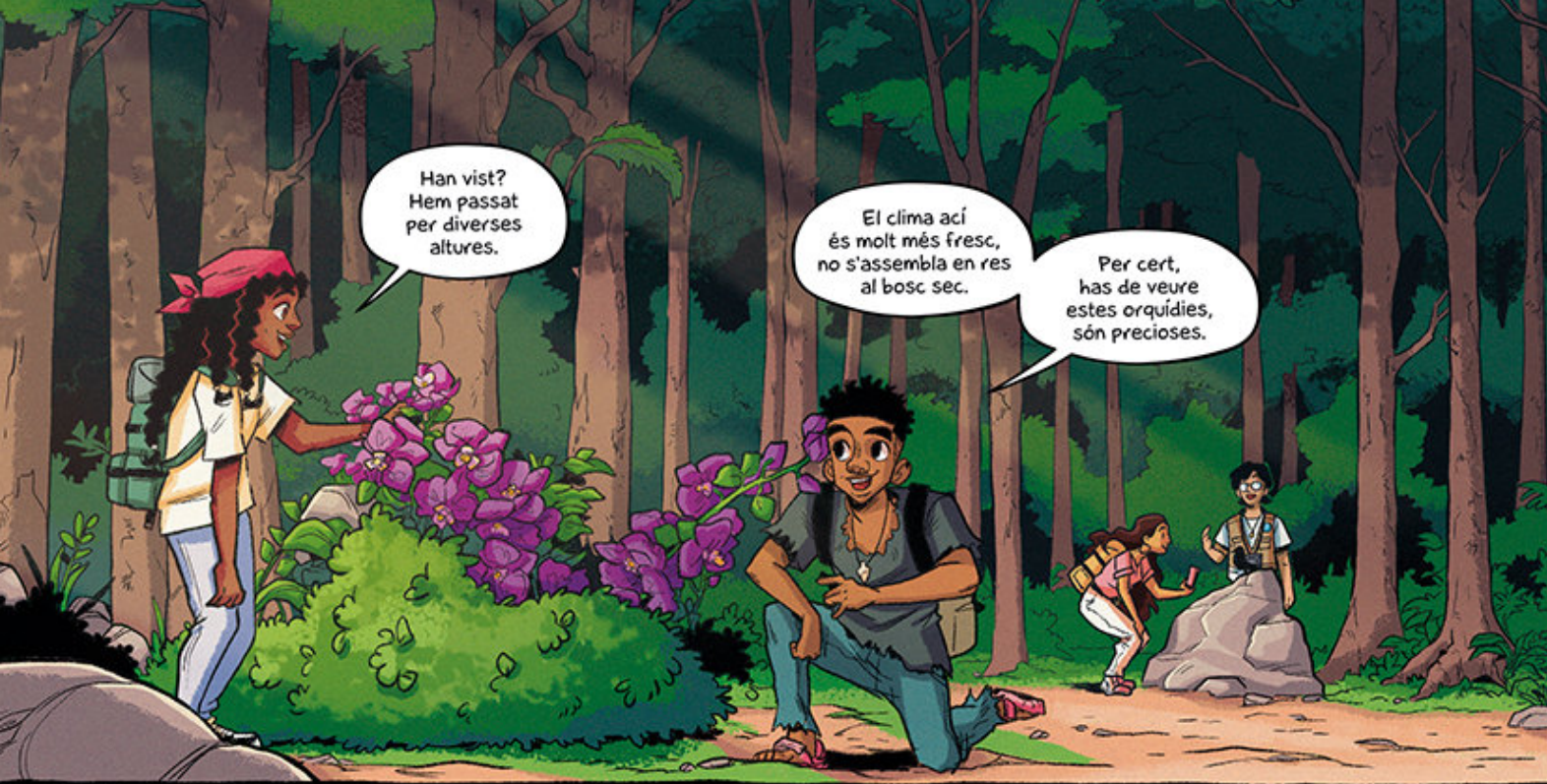
Esta és una foto d'un bosc de la Serra del Bahoruco en la qual abundaven plantes i animals que hui estan en perill d'extinció, com la cúa, l'òbila orejita o el guaraguaito de serra, que per això s'han amagat en la imatge.

Series capaç de localitzar tots estos animals i plantes en la nostra foto?

> Conifera	> Cúa
> Líquen	> Òbila orejita
> Orquídiades	> Guaraguaito

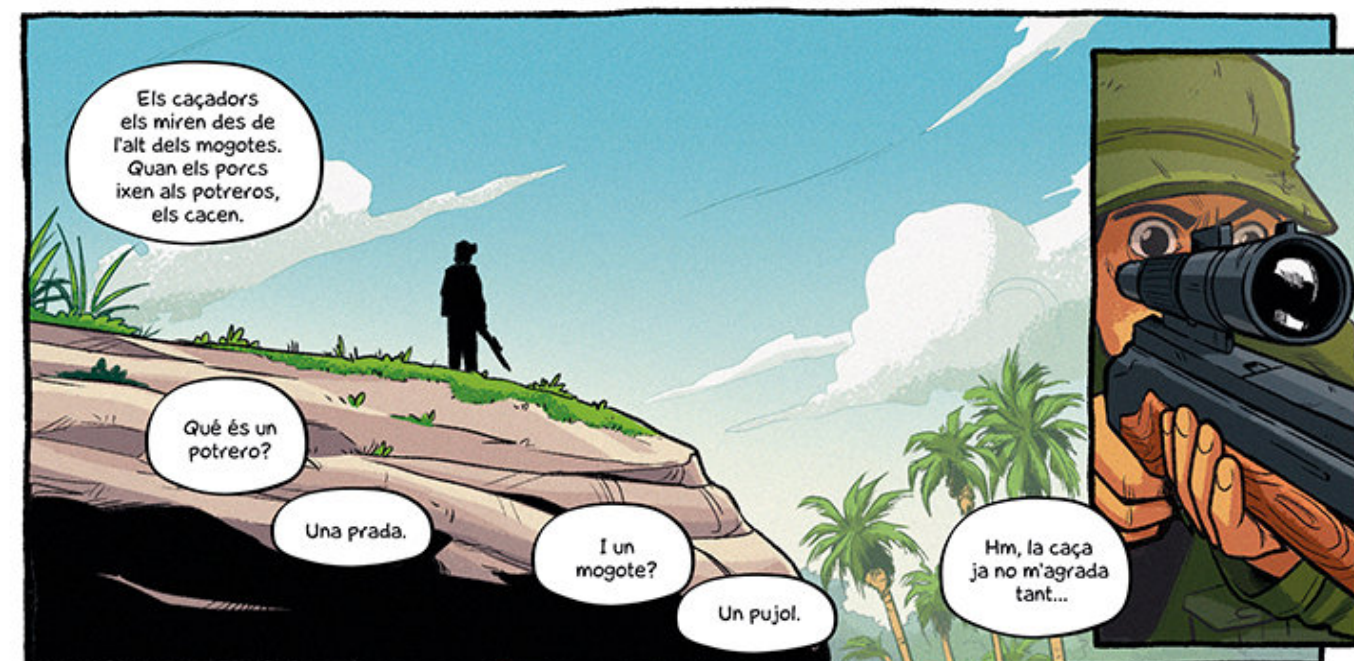
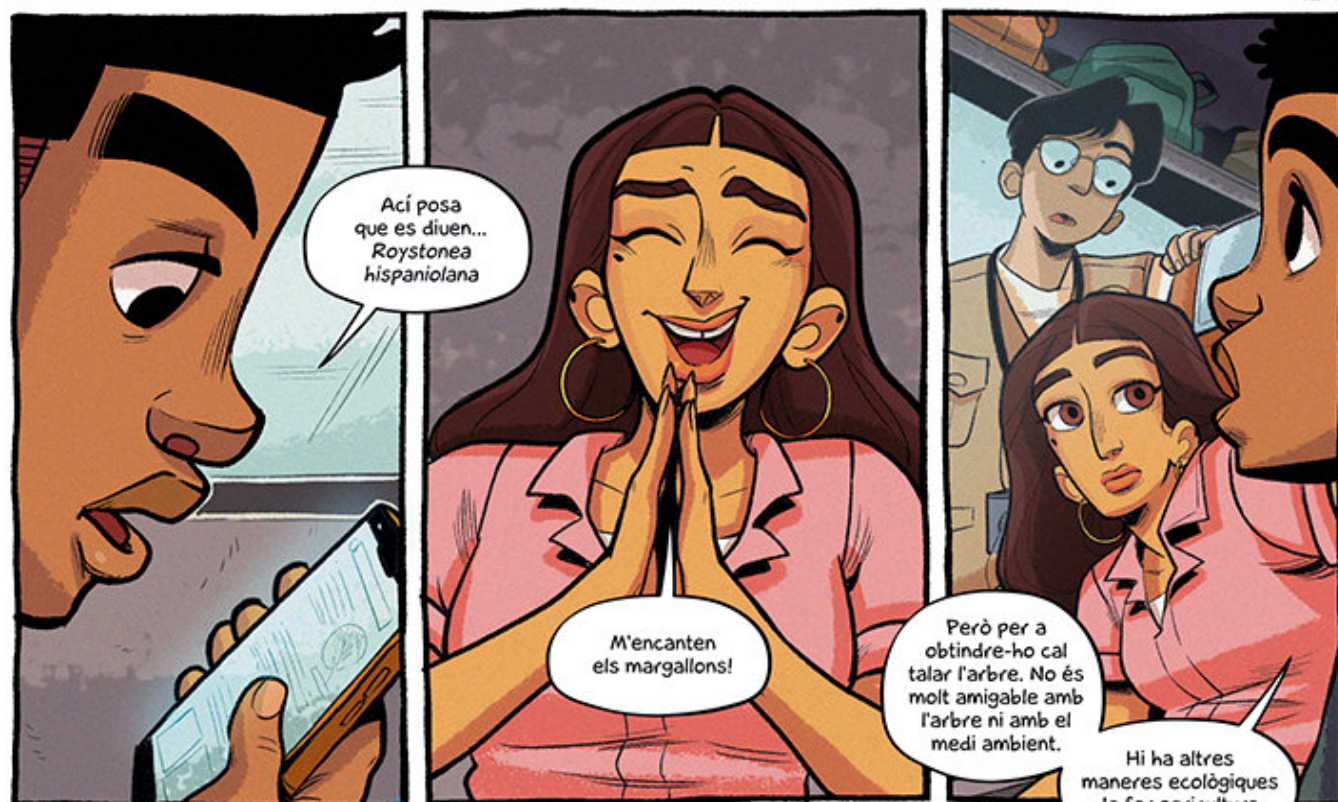
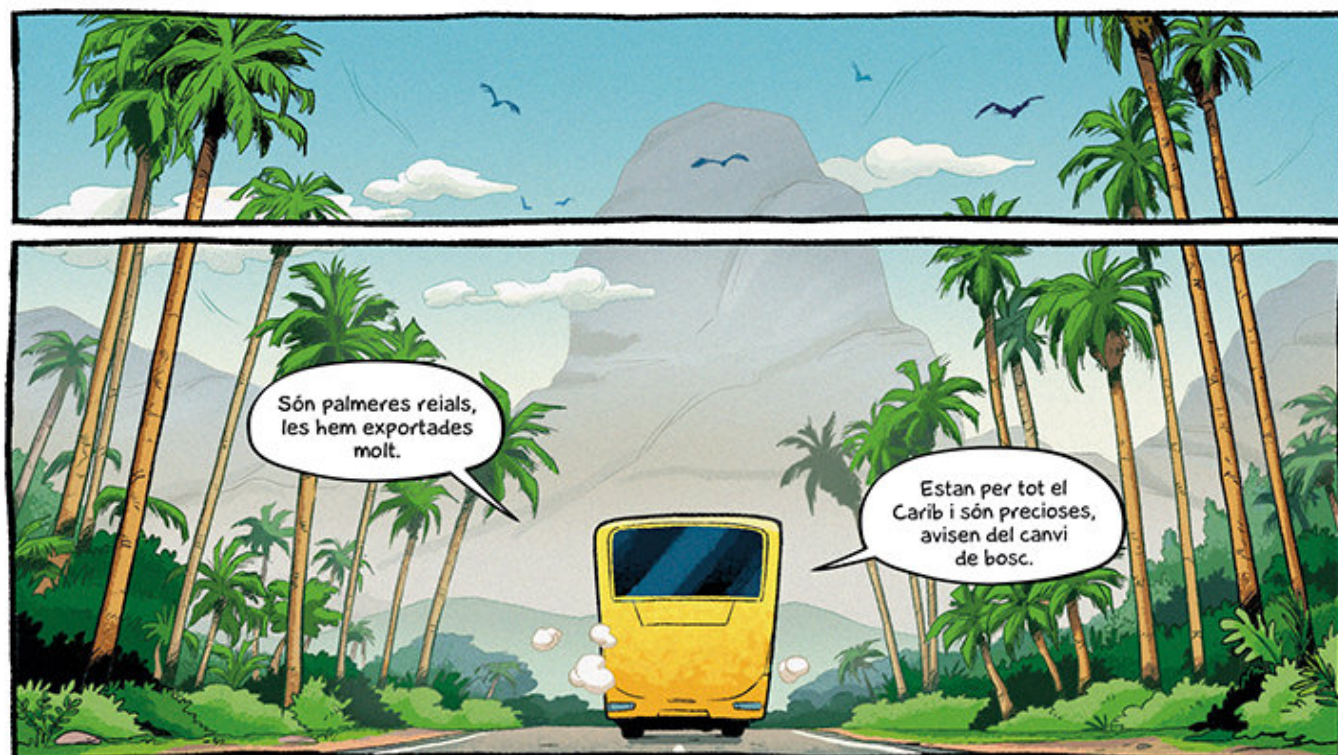
També hi ha moltes aus per aquí. Corbs, canaris, tords, chirrí cigüitas. Ens agrada observar-les i sentir-les cantar. No existixen paraules en el llenguatge humà que puguin expressar la meravella que és escoltar tantes aus (excepte a les cotorres... maleïdes cotorres, no callen ni adormides...).

Per això els Parcs Nacionals són memòria del que va ser l'illa. En ells, encara que la naturalesa ha canviat, no ho ha fet en la mesura de la resta de Quisqueya. Si els éssers humans s'han organitzat creant països i fronteres, la naturalesa i les biosferes no entenen de fronteres, són un lloc d'unió, fraternitat, cooperació i solidaritat entre persones i cultures.

I ací tenim una parelleta que hem vist reintroduir, perquè tinguen pollets!

Diari de bitàcola.

Quinta entrada del registre d'exploració darebià en la Via Làctia.

En esta illa hi ha hagut influència de moltes cultures des dels seus primers pobladors: els tainos.

FLAKW

Més al sud de la sabana també hi ha boscos d'aiguamolls d'aigua salada, coneguts com a manglars, que durant molt de temps estan inundats.

Es troben a la vora de la Llacuna d'Uviedo, més xicoteta que el Llac Enriquillo i no gaire profunda, però que té animals fascinants prop d'ella.

YET+H

FLAKW

YET+H mini joc

La fauna i flora de la Terra és fascinant, i en el nostre viatge hem après moltes coses curioses de les diferents espècies que la poblen.

No obstant això, sembla que hi ha hagut algun error en la nostra base de dades i algunes d'eixes coses curioses s'han desvinculat dels animals als qui fan referència, i ara no recorden quin pertany a cadascun.

Podries ajudar-nos a relacionar cada frase amb unode els animals de la il·lustració?

» Este animal mesura 10 centímetres. Només els hem poguts observar en esta xicoteta llacuna. En tot el planeta terra no hi ha més com ells.

» Este rosegador és vegetarià i l'única espècie del seu gènere. És endèmica de L'Espanyola.

» La major quantitat d'estos animals que hi ha a l'illa són ací. La poca profunditat de la llacuna és perfecta per a ells.

» És una espècie diürna i migratòria, coneguda pel seu elegant vol i comportament solitari.

Fins i tot sent una flora similar, hi ha arbres prop de la Llacuna d'Oviedo que no estan en el nord, en el Llac Enriquillo. Mira estes palmeres, són escorcolls. Tarden molt a créixer, uns cent anys.

I en estos arbres nien les cotorres de l'illa. Les dos espècies estan en perill actualment.

Entre la Llacuna d'Oviedo i Pedernales hi ha una platja anomenada Badia de les Àguilas. Allí ixen a fresar moltes espècies de tortuga, entre les quals destaca la tortuga carei.

També hi ha manatins i de tant en tant algun exemplar de tinglar, que és la tortuga marina més gran del món... tant que no cabia a la foto!

Si vols veure una imatge d'ella, hauràs d'utilitzar un telescopi darebià...

De tots els animals que hem vist ens va cridar l'atenció un xicotet mamífer amb cara de murri: el solenodonte. Mesura 30 centímetres i pes 1 quilogram aproximadament. Nosaltres li diem "Don Bigots".

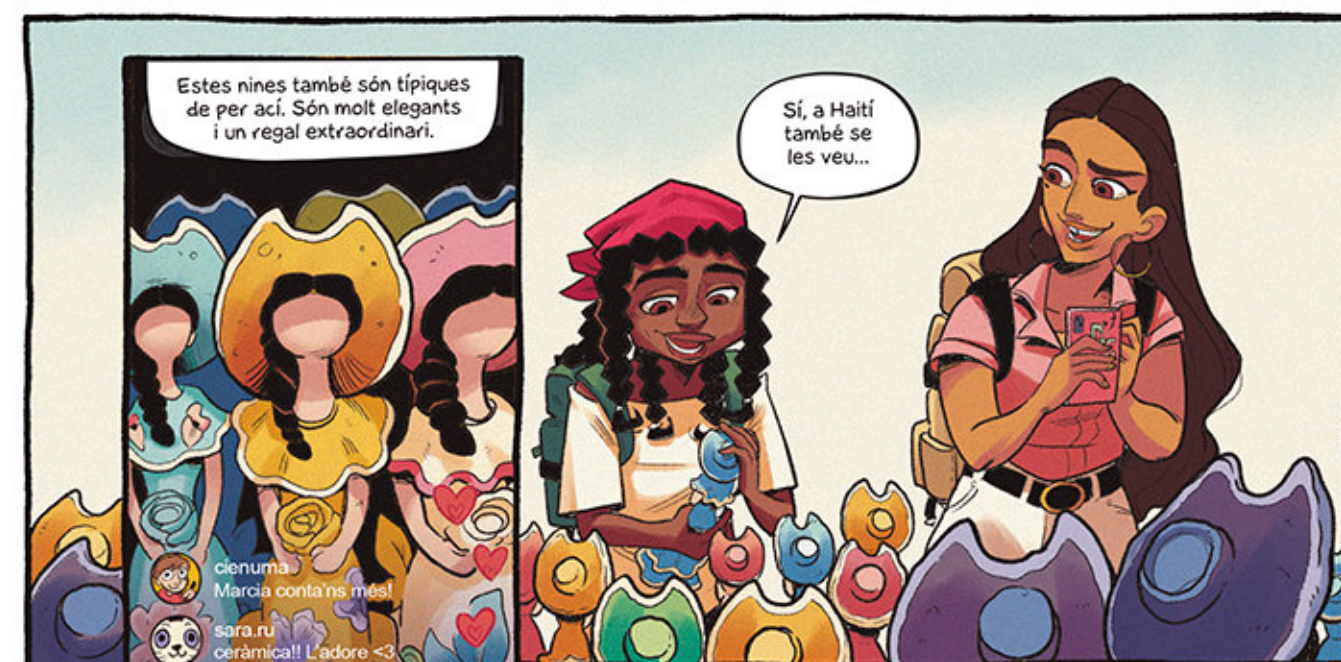
No hi ha solenodontes en altres llocs del món, només hi ha un semblança a l'illa de Cuba.

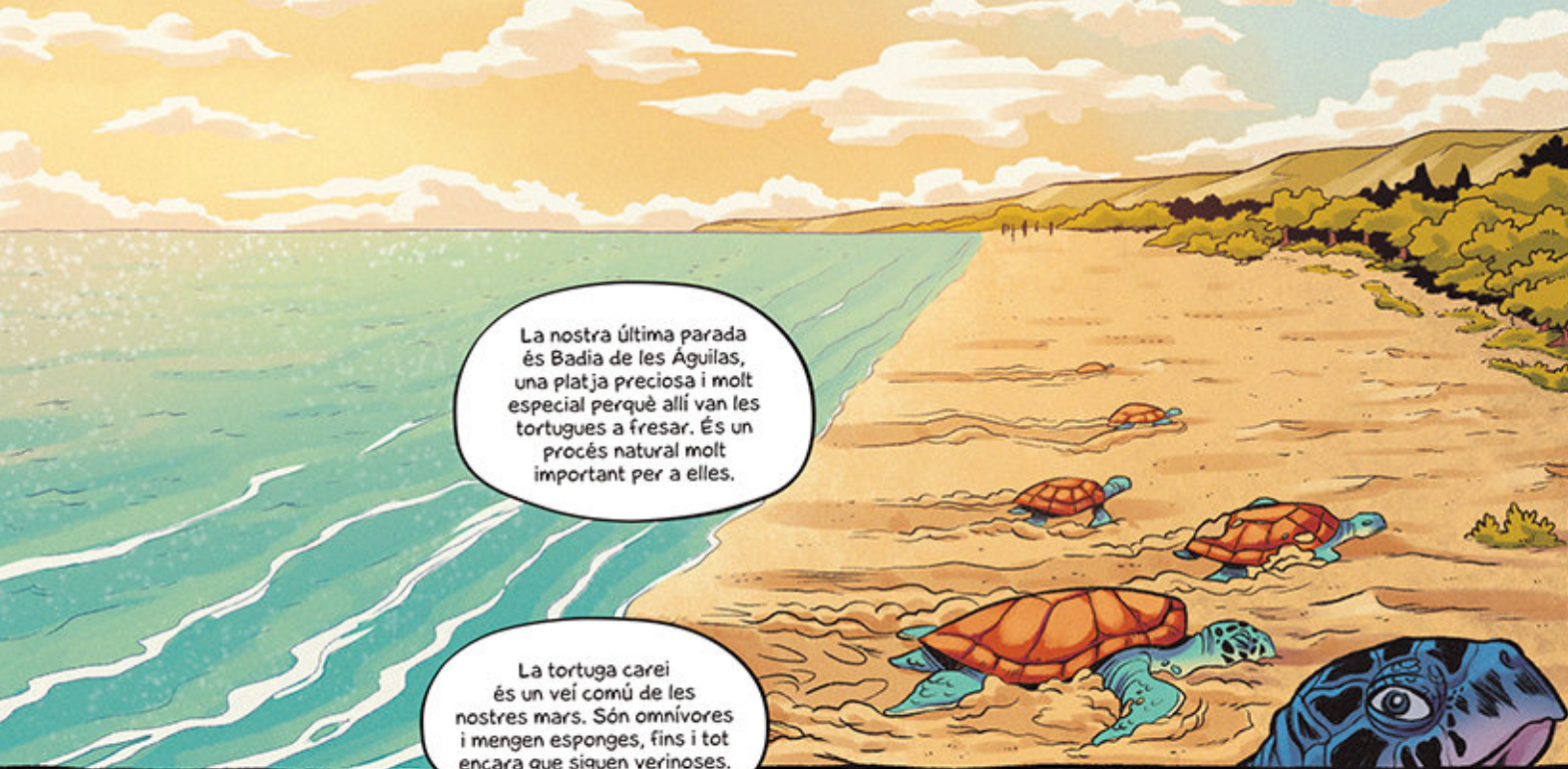

Ens alegra molt que hi haja Parcs Nacionals. Eixa és la manera d'entendre que els boscos són necessaris per a l'ésser humà.

Deixem esta bitàcola perquè qui la trobe ho aprofite.

Els Parcs Nacionals de Quisqueya ens recorden que l'illa era la que nosaltres diem l'illa verda. Per això els parcs transfronterers són una visió al futur. O al passat.

La nostra última parada és Badia de les Àguiles, una platja preciosa i molt especial perquè allí van les tortugues a fresar. És un procés natural molt important per a elles.

La tortuga carei és un veí comú de les nostres mars. Són omnívores i mengen espoges, fins i tot encara que siguin verinoses.

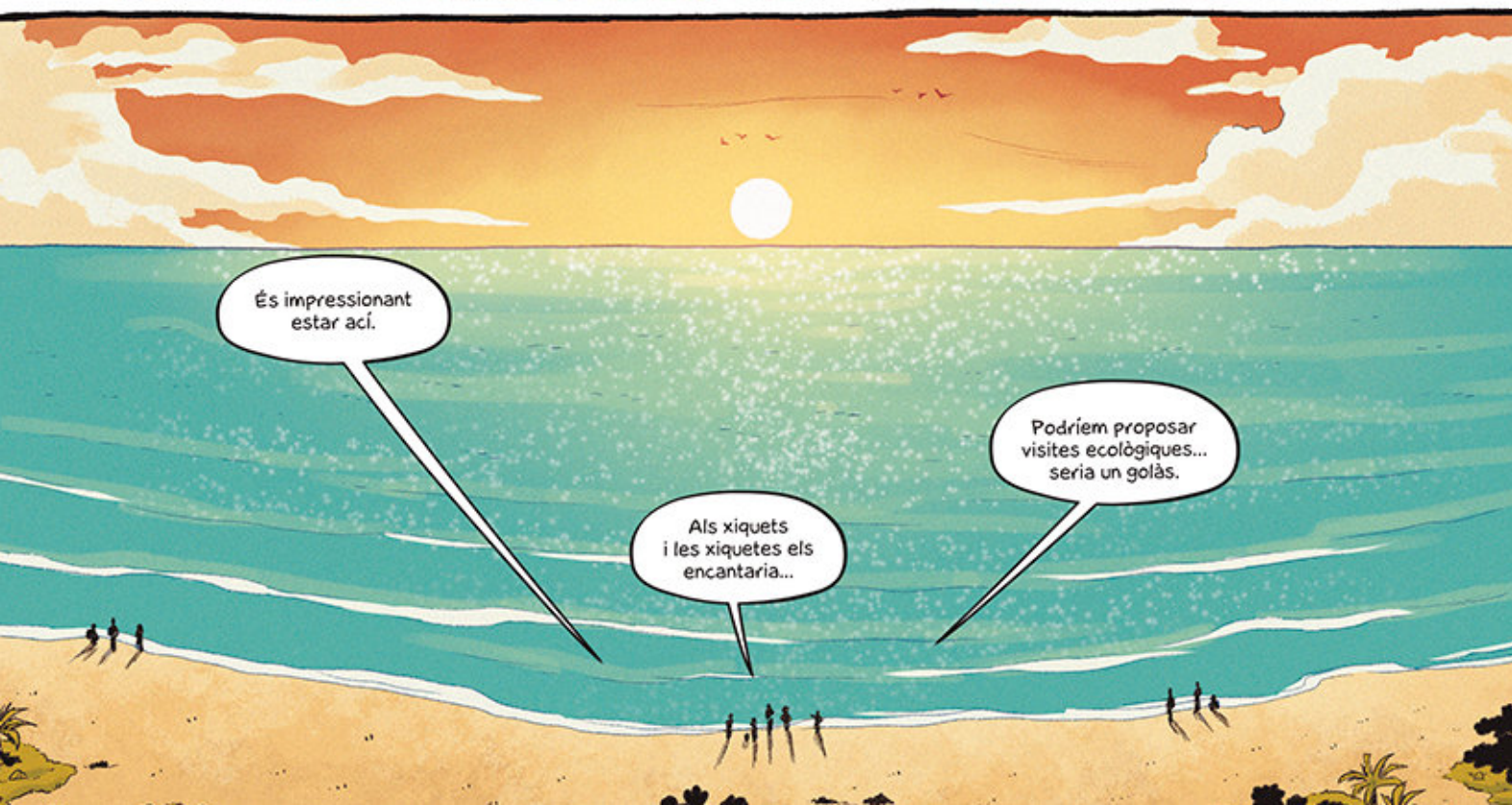

Fins s'atreveixen a menjar caravel·les portugueses, que semblen meduses i són molt verinoses. Però estàs tortugues estan molt amenaçades.

Després de seixanta dies les xicotetes tortugues eixiran dels ous i correran cap a la mar buscant seguretat.

El frese és un espectacle, i podria ser també per als turistes...

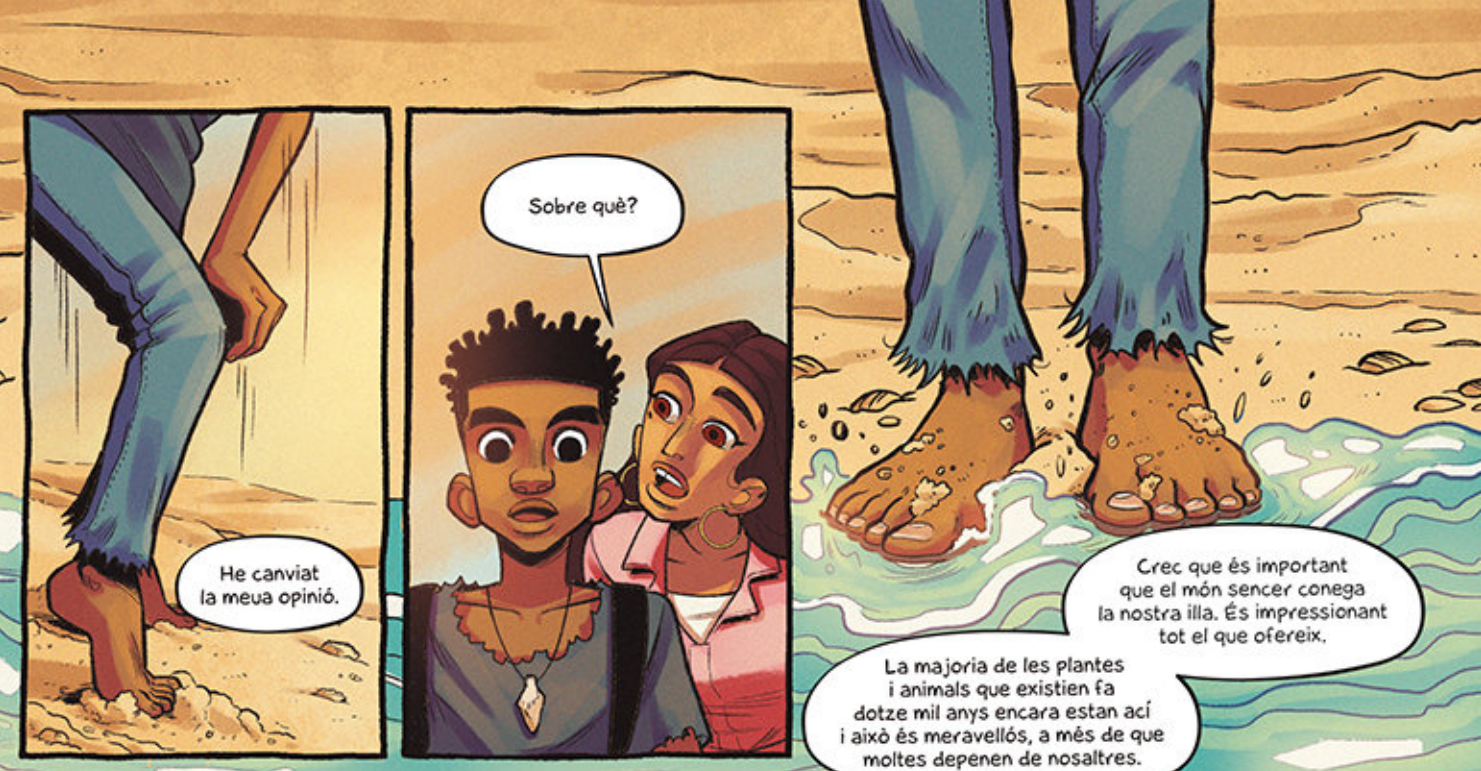
...però cura, si s'asseguraren pràctiques de turisme sostenible.

És impressionant estar aquí.

Als xiquets i les xiquetes els encantaria...

Podríem proposar visites ecològiques... seria un golàs.

He canviat la meua opinió.

Sobre què?

Crec que és important que el món sencer conega la nostra illa. És impressionant tot el que ofereix.

La majoria de les plantes i animals que existien fa dotze mil anys encara estan aquí i això és meravellós, a més de que moltes depenen de nosaltres.

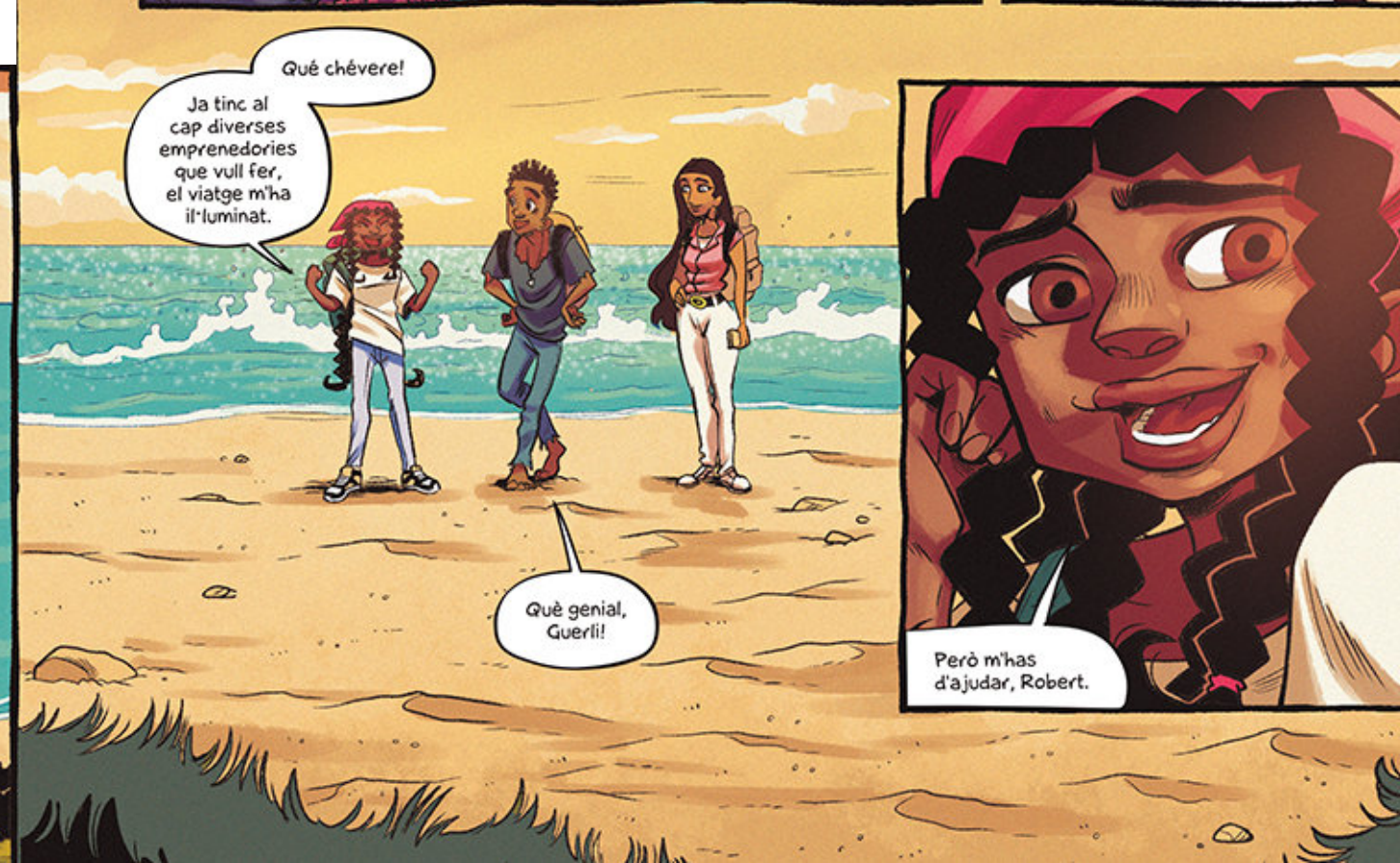

Sí, t'entenc... No sabia que en una part de l'illa coexistien tants mons.

És un sol món... i hem de preservar-ho.

D'això m'ocupe jo! Tinc més de mig milió de visites amb les fotos del viatge.

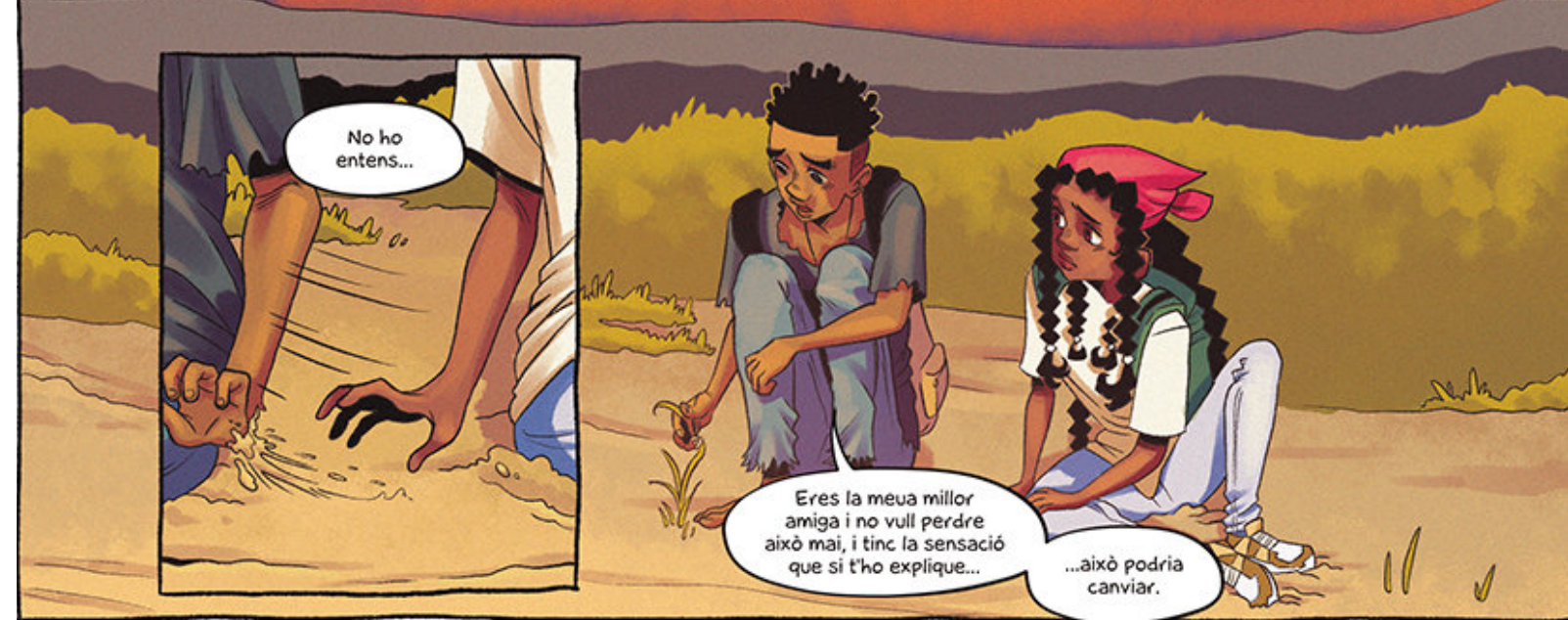
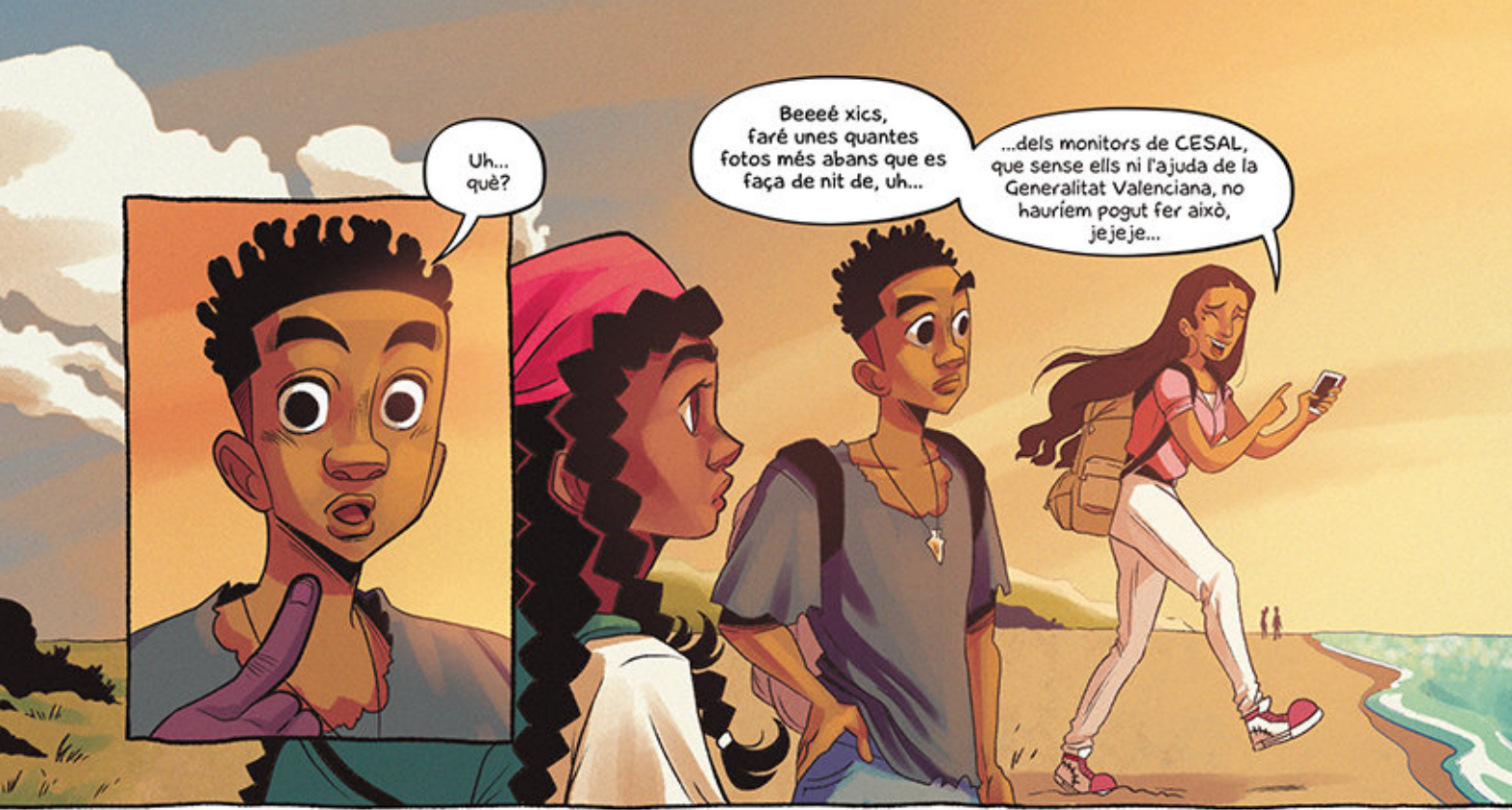
Què chèvere!

Ja tinc al cap diverses emprenedories que vull fer, el viatge m'ha il·luminat.

Què genial, Guerli!

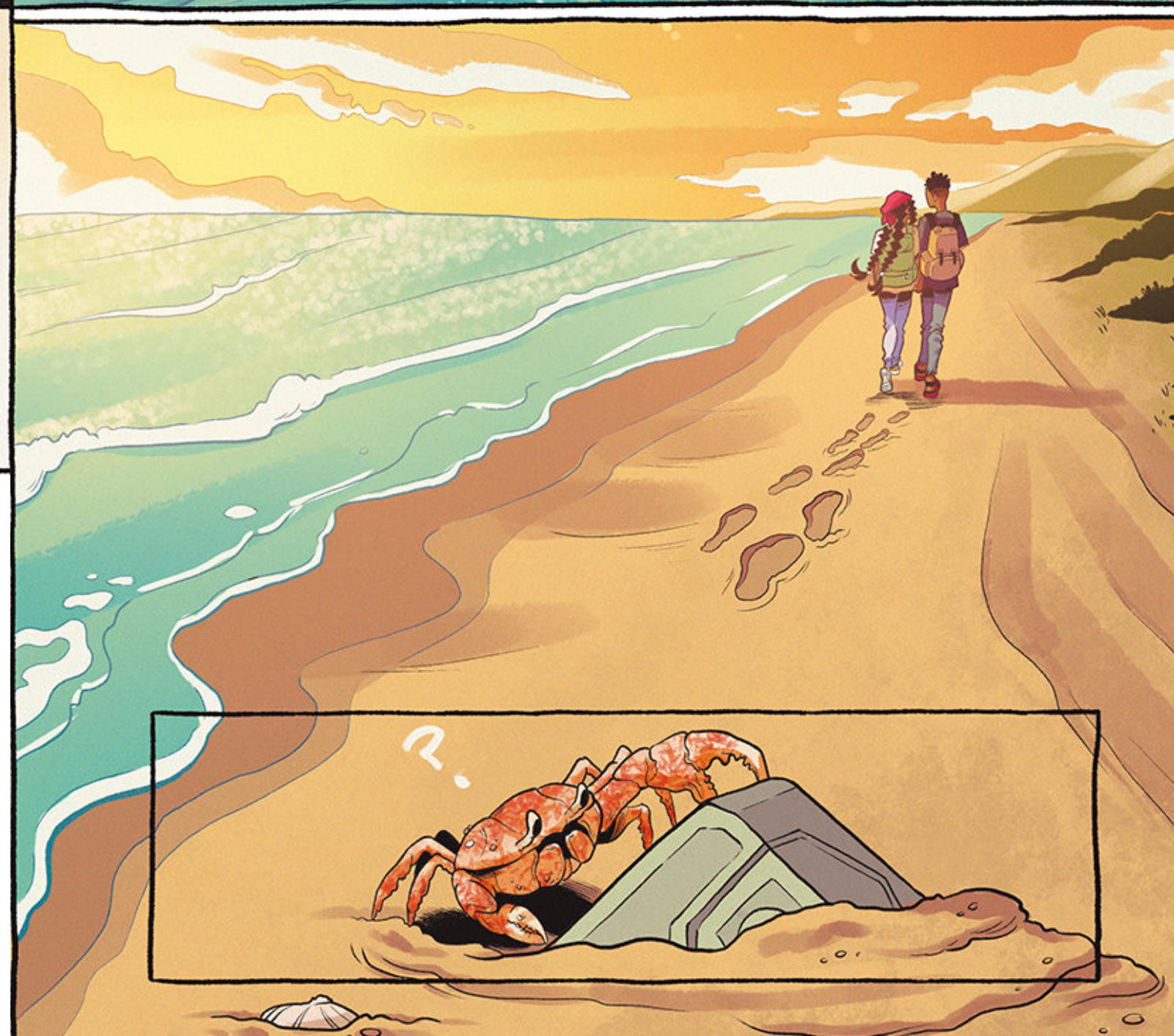
Però m'has d'ajudar, Robert.

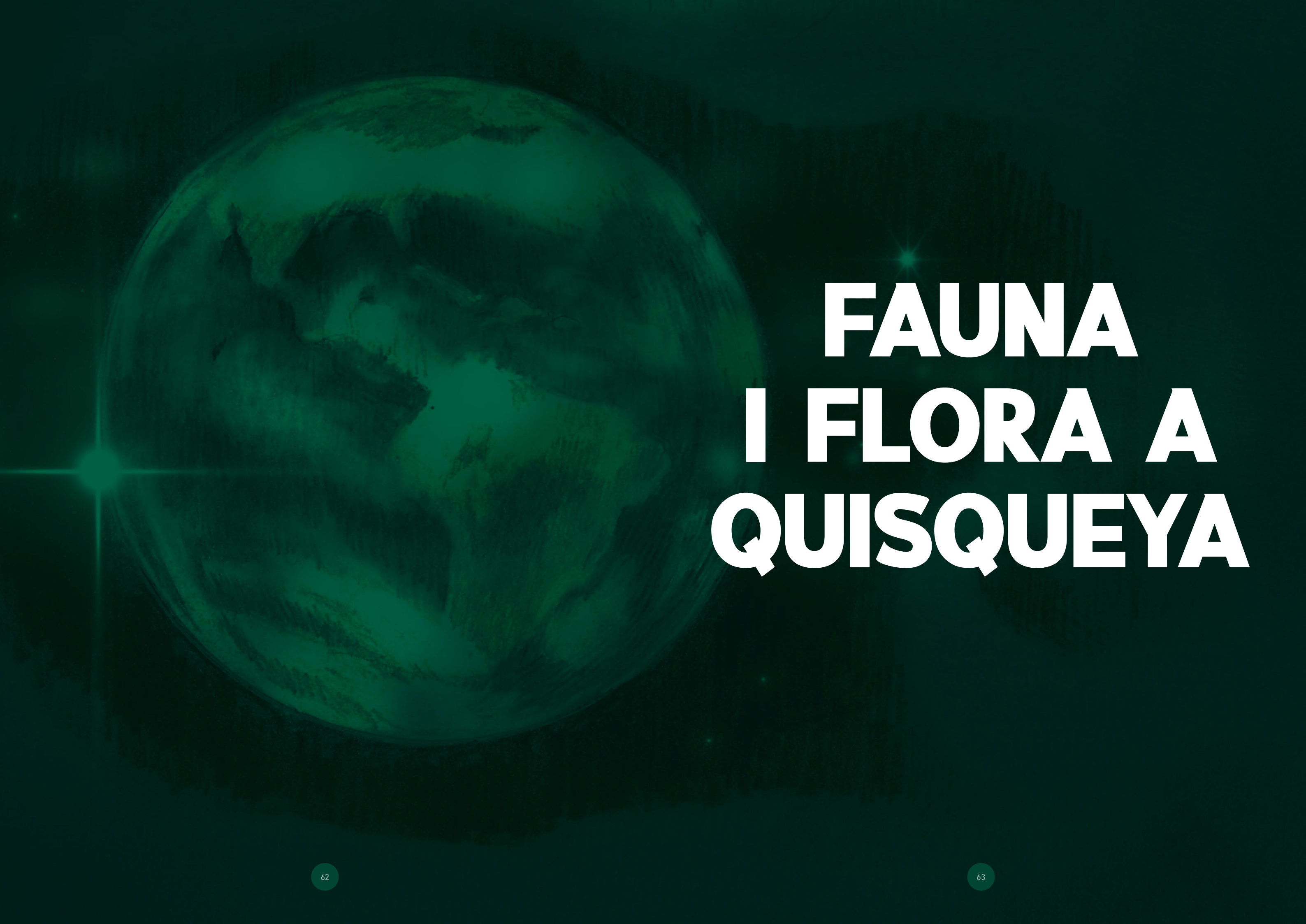

...i en tots estos
anys he vist com t'anaves
convertint a poc a poc en la
persona que eres hui dia;
intel·ligent, molt reflexiva,
dolça, solidària...

...i a poc a poc el
carinyo que et tinc
ha anat creixent
i creixent fins al
punt que...

FAUNA I FLORA A QUISQUEYA

Les reserves de biosfera són espais que combinen la conservació del medi ambient i el desenvolupament humà sostenible. Es recorda que la Unesco va nominar en 2017 com a Reserva de Biosfera Transfronterera a dos reserves de l'illa Espanyola: Jaragua-Bahoruco-Enriquillo a República Dominicana, reconeguda en 2002 i La Selle a Haití, el reconeixement del qual va ser en 2012. La declaració d'esta nova Reserva, es va fer atés que constituïa una zona terrestre i costanera marina que complia amb les funcions de conservació, desenvolupament sostenible i logística assenyalades pel Programa sobre el Home i la Biosfera (MAB) de la UNESCO. Tretze anys després esta Reserva de Biosfera disposa d'un mosaic representatiu de regions biogeogràfiques ordenades de la manera següent: tres zones nuclei; quatre zones d'amortiment o tampó; i dos zones de transició per a complir amb les referides funcions.

Esta Reserva de Biosfera transfronterera comprén més del 60% de la biodiversitat del Carib.

ᐱᐅᐅᐅᐅᐅᐅ

REPTILS

El **cocodril americà**, *Crocodylus acutus*, és una espècie de rèptil que habita en les zones costaneres i rius d'Amèrica tropical, incloent Quisqueya. Pot aconseguir fins a sis metres de longitud i pesar més de quatre-cents cinquanta quilos. La seva pell és de color gris verdós i té un musell llarg i estret. És una espècie en perill degut a la pèrdua d'hàbitat i la caça il·legal. S'alimenta de peixos, aus i mamífers xicotets.

La **iguana de Ricord**, *Cyclura ricardi*, és una espècie endèmica de l'illa. És similar a la iguana rinoceront però sense les banyes prominents. Pot mesurar fins a un metre de longitud. Viu en àrees seques i rocoses, alimentant-se de vegetació. Està en perill crític d'extinció a causa de la destrucció del seu hàbitat i la competència amb espècies invasores.

La **iguana rinoceront**, *Cyclura cornuta*, és un rèptil endèmic de L'Espanyola. Es caracteritza per les banyes en el seu musell, que li donen el seu nom. Pot aconseguir fins a un metre i vint centímetres de longitud. Habita en zones àrides i rocoses, alimentant-se de plantes, fruites i flors. Està en perill d'extinció a causa de la pèrdua d'hàbitat i la caça.

⋈≡ϣ

El **guaraguaito**, *Buteo ridgwayi*, és una au rapaç endèmica de l'illa. Mesura entre trenta-sis i quaranta-un centímetres de longitud i té un plomatge marró grisenc amb barres en les parts inferiors. S'alimenta de rosegadors, rèptils i aus xicotetes. Està en perill crític d'extinció a causa de la pèrdua d'hàbitat i la persecució humana.

El **flamenc**, *Phoenicopterus ruber*, és una au gran i esvelta que habita en àrees costaneres i llacunes salines de l'illa. Mesura entre un metre i vint centrímetos i un metre i quaranta centímetres d'altura, i el seu plomatge varia del rosa clar al roig. S'alimenta de crustacis i algues. El seu estat de conservació és de preocupació menor.

L'**agró blau**, *Egretta caerulea*, és una au de la família Ardeidae que habita en Quisqueya i altres parts d'Amèrica. Mesura entre cinquanta-cinc i setanta-quatre centímetres d'altura i té un plomatge blau grisenc en els adults, mentres que els juvenils són blancs. Es troba en aiguamolls, manglars i costes, alimentant-se de peixos, crustacis i xicotets invertebrats. És una espècie diürna i migratòria, coneguda pel seu elegant vol i comportament solitari.

AUS

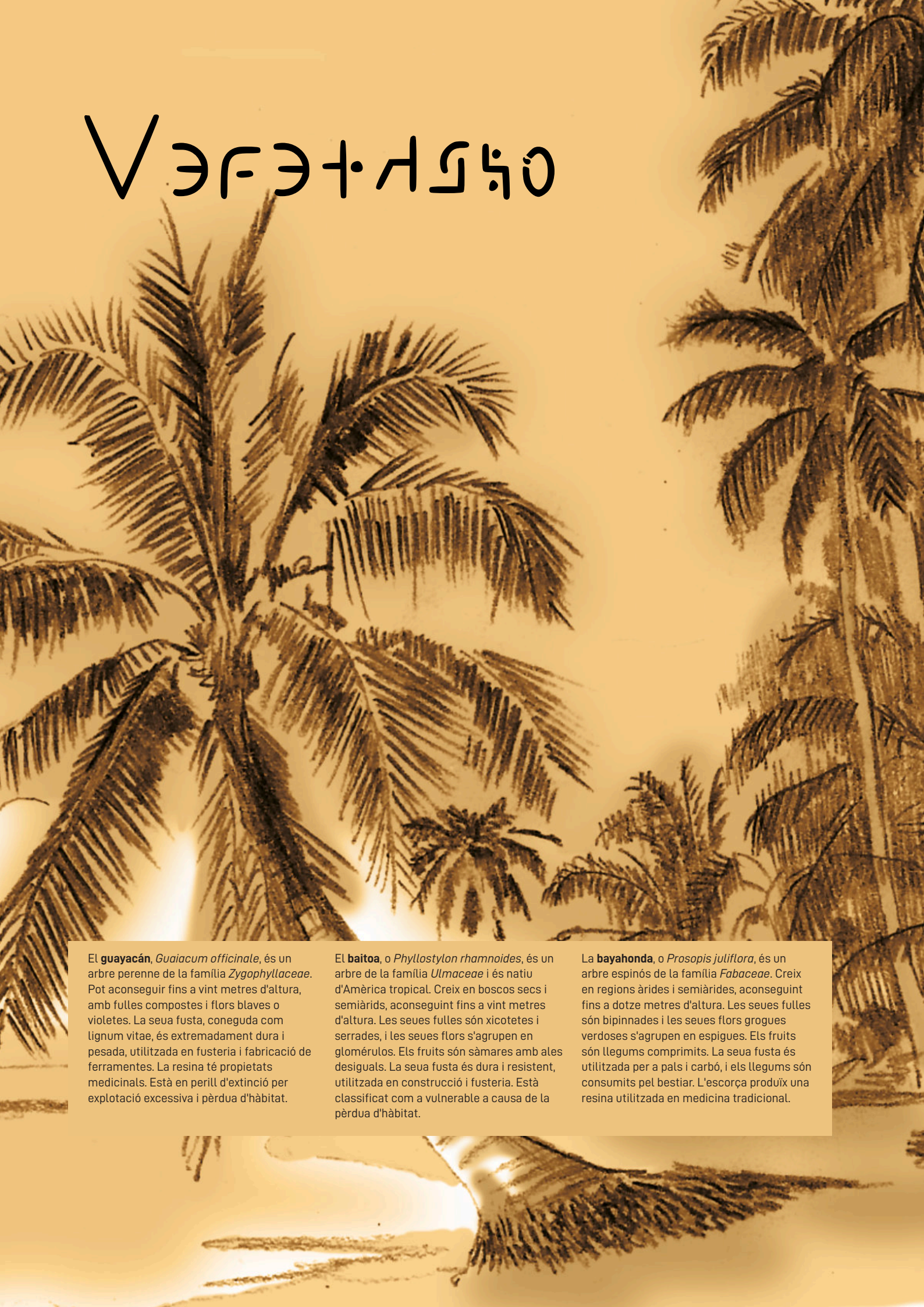
El **cúa**, *Coccyzus ruficularis*, és una au endèmica de República Dominicana i Haití. Mesura entre cuarentay cinc i cinquanta centímetres de longitud i es distinxix per la seua gola i pit de color castany vermellós. Habita en boscos secs i humits, alimentant-se d'insectes i xicotets vertebrats. Està en perill d'extinció a causa de la pèrdua d'hàbitat.

El *Cyprinodon nicholli* és un peix endèmic de la Llacuna d'Oviedo a la República Dominicana. Pertany a la família *Cyprinodontidae* i pot aconseguir fins a nou centímetres de longitud. Este peix d'aigua hipersalina té un cos profund amb bandes verticals negres i un fons blanc brillant. És conegut per la seua capacitat d'adaptar-se a condicions extremes i la seua importància en la biodiversitat local.

L'**agró blau**, *Ardea alba*, és una gran au aquàtica de la família Ardeidae, present a la República Dominicana. Mesura entre huitanta i cent cinc centímetres de longitud i té un plomatge completament blanc, amb un bec groc i potes negres. Habita en aiguamolls, llacunes i estuaris, on s'alimenta de peixos, amfibis i xicotets invertebrats. És una espècie migratòria i se li pot veure en solitari o en xicotets esbarts.

L'**òbila d'orejitas**, *Asio stygius*, és una au nocturna que es troba a la República Dominicana i Haití. Mesura entre trenta-huit i quaranta-sis centímetres de longitud i té plomes negres que semblen orelles. Habita en boscos i àrees obertes, caçant xicotets mamífers i aus. El seu estat de conservació és de preocupació menor.

Vegetació

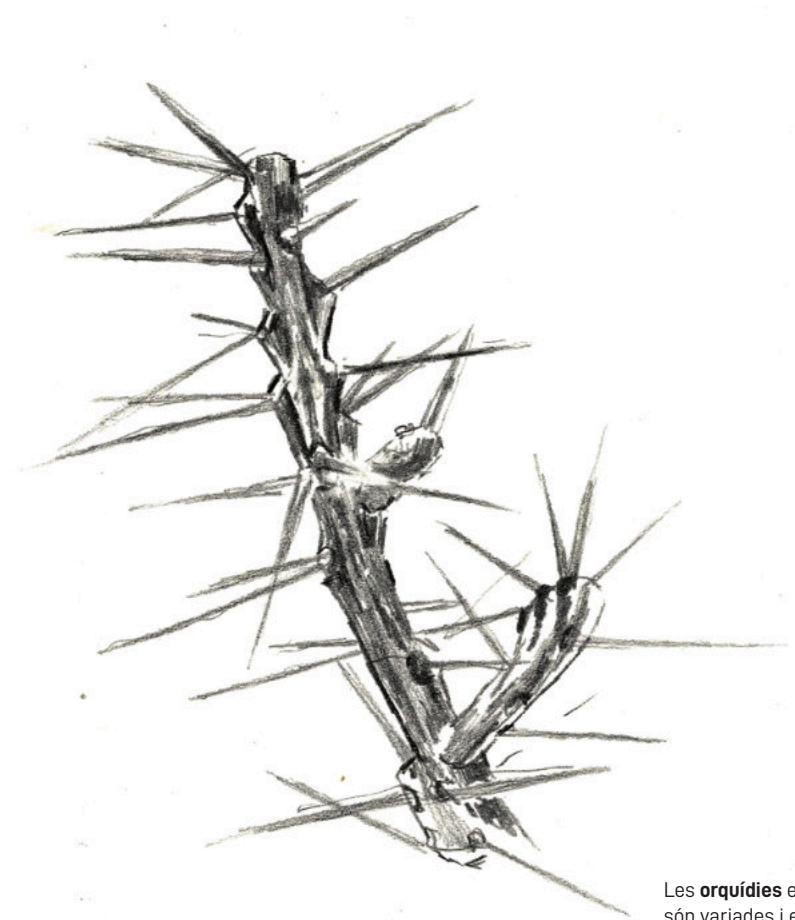

El **guayacán**, *Guaiacum officinale*, és un arbre perenne de la família *Zygophyllaceae*. Pot aconseguir fins a vint metres d'altura, amb fulles compostes i flors blaves o violetes. La seva fusta, coneguda com *lignum vitae*, és extremadament dura i pesada, utilitzada en fusteria i fabricació de ferramentes. La resina té propietats medicinals. Està en perill d'extinció per explotació excessiva i pèrdua d'hàbitat.

El **baïtoa**, o *Phyllostylon rhamnoides*, és un arbre de la família *Ulmaceae* i és natiu d'Amèrica tropical. Creix en boscos secs i semiàrids, aconseguint fins a vint metres d'altura. Les seues fulles són xicotetes i serrades, i les seues flors s'agrupen en glomérulos. Els fruits són sàmares amb ales desiguals. La seva fusta és dura i resistent, utilitzada en construcció i fusteria. Està classificat com a vulnerable a causa de la pèrdua d'hàbitat.

La **bayahonda**, o *Prosopis juliflora*, és un arbre espinós de la família *Fabaceae*. Creix en regions àrides i semiàrides, aconseguint fins a dotze metres d'altura. Les seues fulles són bipinnades i les seues flors grogues verdoses s'agrupen en espigues. Els fruits són llegums comprimits. La seva fusta és utilitzada per a pals i carbó, i els llegums són consumits pel bestiar. L'escorça produeix una resina utilitzada en medicina tradicional.

VEGETACIÓ

Les **orquídi**es endèmiques de L'Espanyola són variades i extremadament rares. La *Cyrtopodium punctatum*, coneguda com **cañuela**, és una orquídia terrestre o litòfita. Esta planta té pseudobulbs grans i flors grogues amb taques purpúreas. Florix entre febrer i abril i s'utilitza en la medicina tradicional per a tractar afeccions respiratòries i de la pell.

El **cambrón**, conegut científicament com a *Acàcia farnesiana*, és un arbust o arbre xicotet de la família *Fabaceae*. Originari d'Amèrica tropical, es troba en regions càlides i seques. Pot aconseguir fins a deu metres d'altura, amb branques espinoses i fulles bipinnades. Les seues flors són globulars i grogues, molt aromàtiques, i els seus fruits són llegums marrons. És resistent a condicions adverses i s'utilitza en la producció de farratge, llenya i en la medicina tradicional.

Les **mol**ses són plantes no vasculars que es troben en ambients humits i ombrejos de la República Dominicana. Formen coixins o catifes verdes en el sòl, roques i troncs d'arbres. Les molles juguen un paper crucial en la retenció d'aigua i la formació del sòl.

Els **líquens** són organismes simbiòtics formats per l'associació entre un fong i una alga o cianobacteri. A l'illa, els líquenes es troben en diversos hàbitats, des de boscos humits fins a zones àrides. Són indicadors de la qualitat de l'aire i contribueixen a la formació del sòl.

MAMÍFERS

ተሐተኝነገጃይኑ

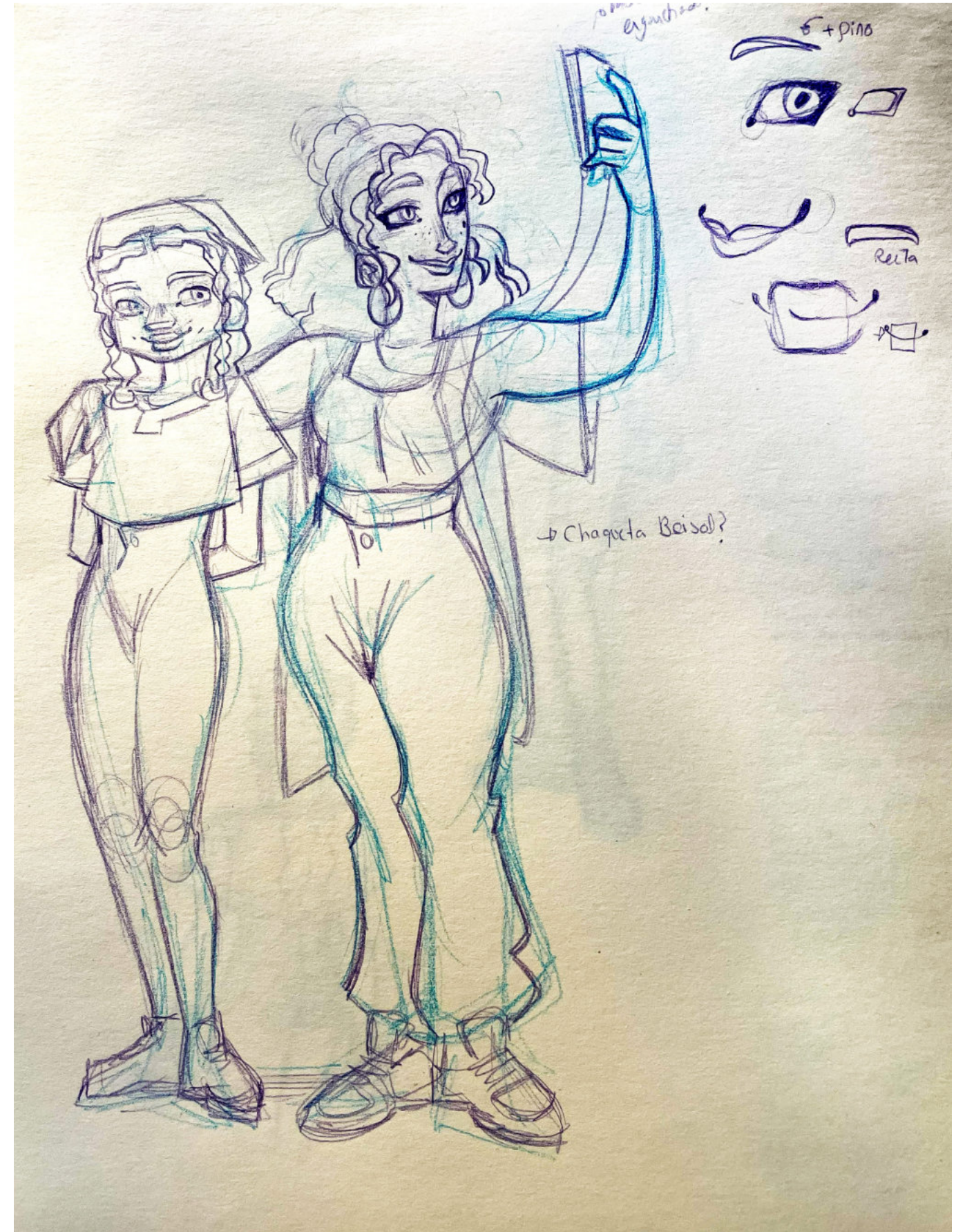
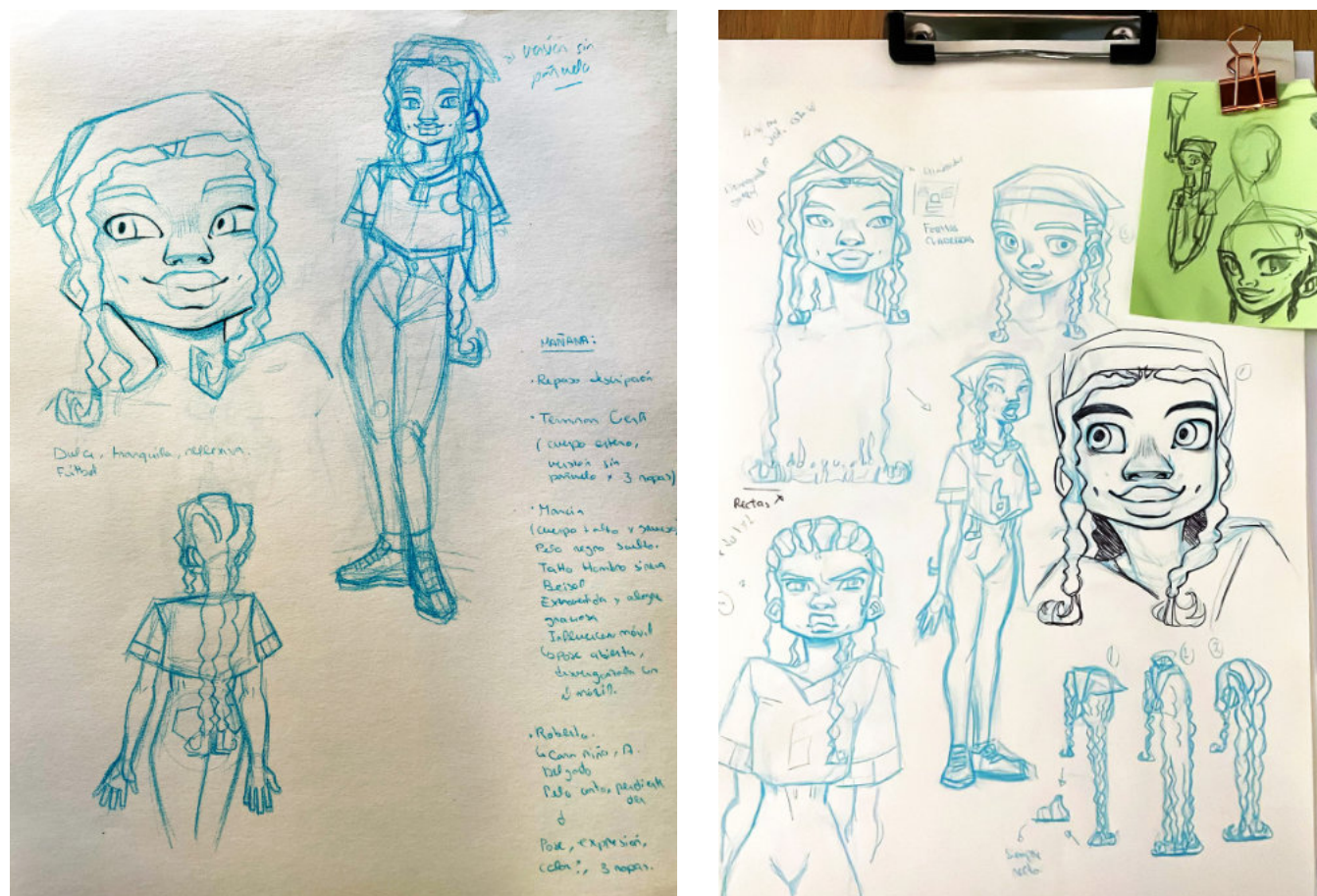

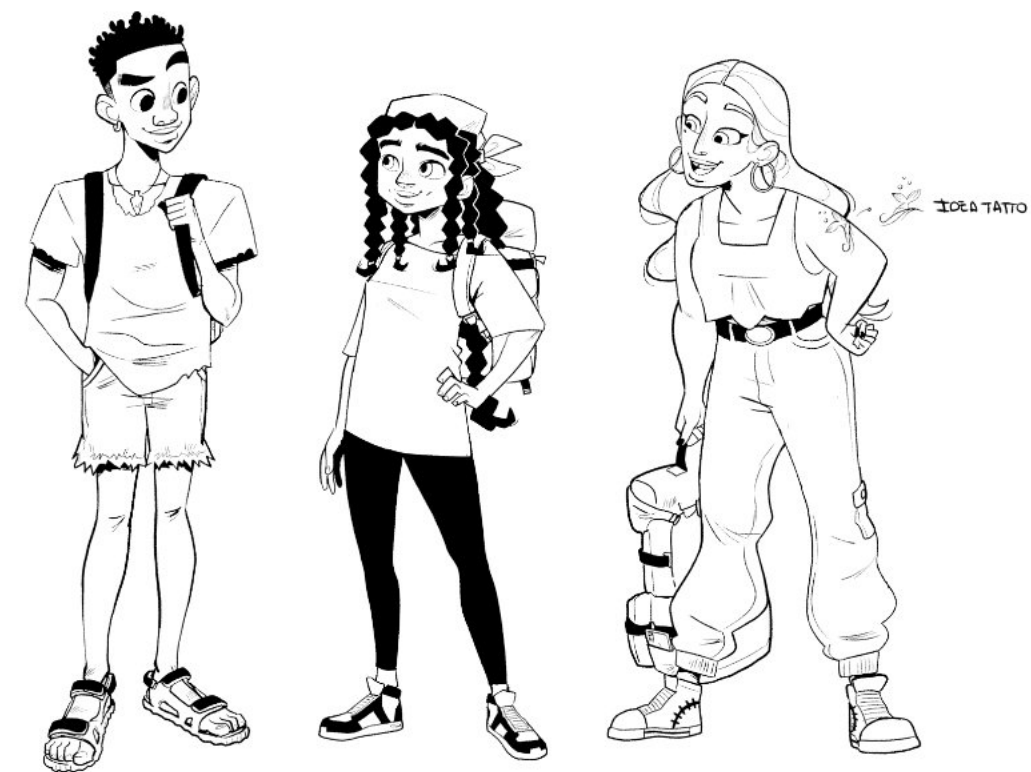
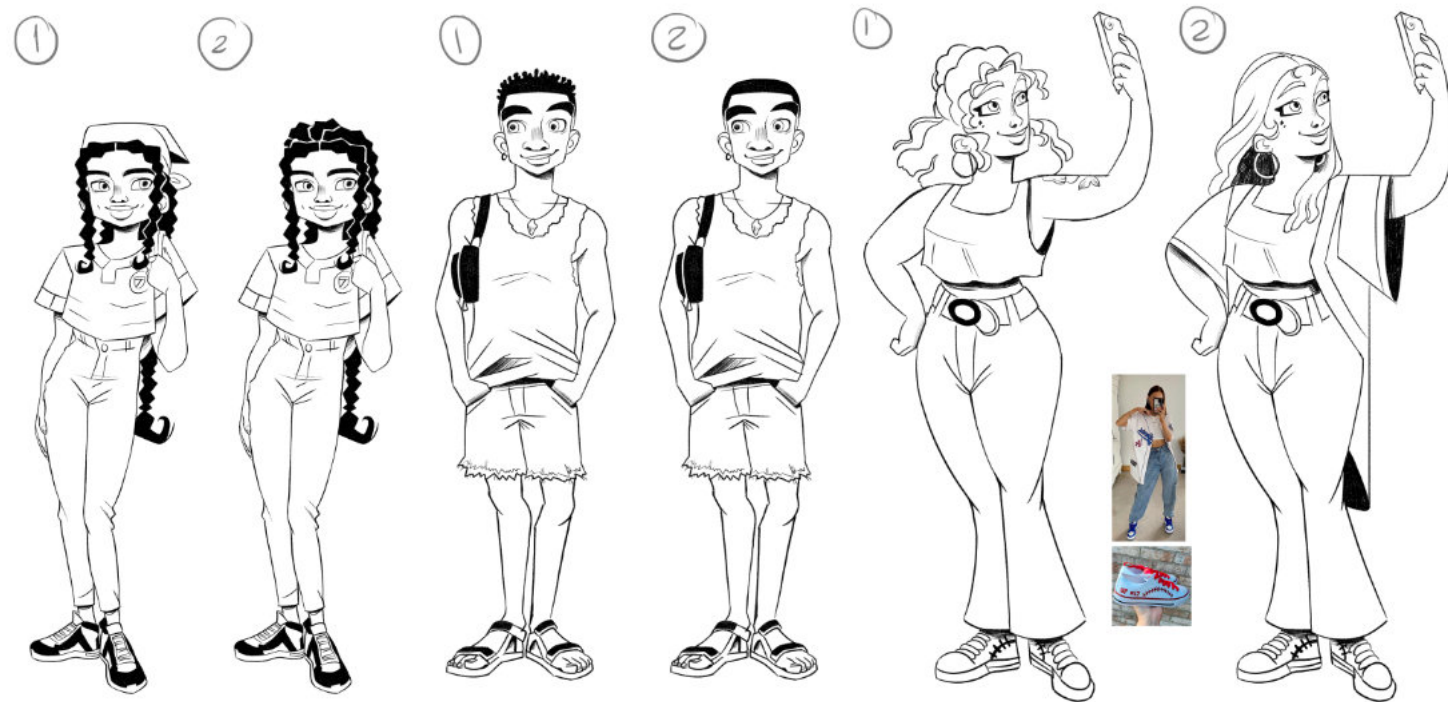
El **manatí antillà**, *Trichechus manatus manatus*, és un mamífer aquàtic que habita en les aigües costaneres i rius de la República Dominicana. Mesura al voltant de tres metres de longitud, amb una cua aplanada en forma de rem. Té un cos robust i pell grisenca. Este animal herbívor i aquàtic habita en àrees d'aigua dolça i salada, des del nivell de la mar fins als estuaris. S'alimenta de pastures marines i plantes aquàtiques. Està en perill d'extinció a causa de la pèrdua d'hàbitat, la contaminació i les col·lisions amb embarcacions.

El **solenodonte**, *Solenodon paradoxus*, és un mamífer insectívor endèmic de L'Espanyola. Mesura al voltant de vint-i-huit centímetres de longitud, amb una cua de vint-i-cinc centímetres. Té pelatge marró fosc i és nocturn. Este animal nocturn i terrestre habita en boscos des del nivell de la mar fins als mil cinc-cents metres d'altitud. S'alimenta d'insectes, xicotets vertebrats i fruites. Està en perill d'extinció a causa de la pèrdua d'hàbitat i la depredació per espècies introduïdes.

La **jutia**, *Plagiodontia aedium*, és un rosegador endèmic de l'illa. Mesura al voltant de trenta-un centímetres de longitud, amb una cua de quinze centímetres. Té pelatge marró grisenc i és nocturna. Este animal nocturn i arbore habita en boscos des del nivell de la mar fins als dos mil metres d'altitud. S'alimenta de fulles, escorça i fruites. Està en perill d'extinció a causa de la pèrdua d'hàbitat.

DISSENY DE PERSONATGES.

Boceto Guerli y Roberto

- He tomado como base los diseños y poses Sara R.
- He readaptado el estilo a uno más simple
- Rediseño de Roberto

AUTORS.

ALBA LÓPEZ CAMBRONERO.

Il·lustradora, art educadora i artista valenciana, ha centrat la seua carrera a especialitzar-se en l'educació artística i la mediació amb l'espai urbà, treballant per a institucions com el Consorci de Museus de la Generalitat Valenciana: *Et falta carrer* (2023), *La tirania de la felicitat* (2022), *ANTI* (2021); o l'Ajuntament de València: *Llocs del possible* (2023), *Dol(ç)or* (2022), *L'afecte és revolucionari* (2021); entre altres, així com coordinant projectes art/ogràfics en l'associació Fractals Educació Artística.

La seua obra gràfica se centra en explorar les possibilitats de l'art contemporani per a desjerarquizar la cultura visual i revelar les micronarratives, centrant-se en temes com els feminismes, la decolonialidad i interculturalitat i la memòria col·lectiva comunitària. Per a això, realitza processos participatius amb col·lectius perquè es reapropien dels espais públics en una aproximació multidisciplinària mitjançant llenguatges com la intervenció mural, la instal·lació artística, la deriva, l'arxiu, l'art sonor i ara el còmic, entre altres llenguatges.

És activista en diferents col·lectius, pel dret a la vivenda, l'antiracisme i feminismes.

albalopezarte@gmail.com

ÁLVARO SERRANO SIERRA.

Artista de desenvolupament visual especialitzat en videojocs, animació i còmic, graduat en Belles Arts. Actualment treballa com Technical Artist en la indústria del videojoc, desenvolupant entorns visuals, personatges i animacions mentre optimitza processos creatius per a garantir experiències visuals atractives i consistents.

Al llarg de la seua carrera, ha treballat en estudis com Tomavision Studio, en col·laboració amb Pipeline Studios, on va dissenyar fons per a la sèrie animada *Lyla on the Loop*. També ha participat en projectes editorials i d'il·lustració amb Doctor Collector i ha mantingut col·laboracions amb Loopy Teller Studio, explorant projectes que combinen il·lustració, animació i narrativa visual. En l'àmbit del còmic, és autor d'obres autoeditades com *Bac!* i ha contribuït a la creació d'altres històries com *Smooth Tea Lyceum*. El seu enfocament creatiu se centra en construir mons i històries que connecten de manera autèntica amb el públic, combinant sensibilitat artística i rigor tècnic. A més de la seua trajectòria professional, Álvaro té un interès genuí en la docència, veient en ella una oportunitat per a compartir la seua experiència i enriquir el futur del desenvolupament visual.

alvaro-serrano.com · alvaroserranosierra@gmail.com · @alvaroserrano_art

ÀNGEL PÉREZ MARTÍNEZ.

És Científic Titular en l'Institut de Llengua, Literatura i Antropologia del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC). Especialitzat en literatura de viatges i teoria literària. És Doctor en Literatura per la Universitat Complutense de Madrid, i Premi Internacional de Crítica Literària Estimat Alonso (Lerin, 2004). Autor de diversos relats per al públic infantil i juvenil: *Memòries secretes d'un llibreter* (2003), *El lladre de monosil·labs* (2009) i *Pishiaka* (2010). Ha sigut Premi de Literatura el Vaixell de Vapor (Lima, 2009).

LOOPY TELLER STUDIO.

Il·lustració, còmic, jocs de taula, animació... Loopy Teller Studio és un equip valencià versàtil i tot terreny amb deu anys d'experiència en el sector de la il·lustració. En esta dècada han treballat amb editorials de llibres infantils i juvenils com Penguin Random House, Sargantana Editorial, Bromera, o Hydra Editorial en còmics i llibres enfocats al públic infantil i juvenil sobretot d'humor i aventures.

En els últims anys, també han desenvolupat una línia amb un clar component social que els ha portat a col·laborar amb associacions com Aquarius Supervivents, Fractals Educació Artística o l'ONG CESAL. Temàtiques com el racisme, les migracions o les xarxes socials són algunes de les quals es poden trobar en les seues obres.

loopyteller.com · loopytellerstudio@gmail.com · @loopyteller

SARA RUIZ PRADO.

Il·lustradora i desenvolupadora visual per a animació, videojocs i còmic. Es va graduar en Belles Arts a València per a finalitzar els seus estudis en Idea Academy Rome en un màster especialitzat en Visual development per a animació i videojocs. Des de llavors ha treballat en produccions animades com *El mon de Pau* o desenrotlladores de videojocs com Codigames.

Des de ben xicoteta, esta artista s'ha mostrat interessada a crear imatges amb un enfocament en la narrativa, dotant d'emoció i vida a la seua obra a través del color, la composició i la llum; així com jugant amb textures gràfiques que aconsegueix experimentant i mesclant art digital i tradicional. La seua motivació residix a transmetre i emocionar a través de la seua obra als espectadors, jugadors o lectors. Per a esta artista, crear significa travessar un viatge visual i emocional, filosofia que transmet en cada treball.

sararuizpradoart.com · sararp.art@gmail.com

Tres amics troben un cofre i comencen
una aventura recorrent la reserva de la biosfera
entre Haití i la República Dominicana.

Marcia, Guerline i Roberto exploren Quisqueya,
també coneguda com L'Espanyola, conversen sobre
l'illa, la seua cultura i el que observen. I gràcies a la
seua imaginació, ens permeten descobrir
les riqueses ocultes d'este lloc
i la importància de contribuir
a la seua preservació.

cesal

 **GENERALITAT
VALENCIANA**
Vicepresidència Primera i
Conselleria de Serveis Socials
Igualtat i Vivenda